Statenvoorstel nr. PS/2014/442

Herijking Programma Nieuwe Energie

Datum	GS-kenmerk	Inlichtingen bij
13 mei 2014	2014/0095091	A. Potze, telefoon 038 499 75 66 Email mac.potze@overijssel.nl A. Pap-Schwieger, telefoon 038 499 76 53 e-mail A.Pap-Schwieger@overijssel.nl

Aan Provinciale Staten

Onderwerp
Herijking Programma Nieuwe Energie

Bijlagen
I Ontwerpbesluit nr. PS/2014/442 (bijgevoegd)
II. Ontwikkeling opwekking hernieuwbare energie (te raadplegen via www.overijssel.nl/sis onder het bovengenoemde PS-kenmerk en ligt ter inzage bij de receptie van het Provinciehuis)
III Belangrijkste aanpak en instrumenten bestaand beleid (te raadplegen via www.overijssel.nl/sis onder het bovengenoemde PS-kenmerk en ligt ter inzage bij de receptie van het Provinciehuis)
IV. Uitwerking thema's herijking 2014- 2015 (te raadplegen via www.overijssel.nl/sis onder het bovengenoemde PS-kenmerk en ligt ter inzage bij de receptie van het Provinciehuis)
V. Beleid ten aanzien van bio-energie (te raadplegen via www.overijssel.nl/sis onder het bovengenoemde PS-kenmerk en ligt ter inzage bij de receptie van het Provinciehuis).

provincie overijssel

Samenvatting van het voorgestelde besluit

De provincie Overijssel heeft met het Programma Nieuwe Energie Overijssel de ambitie om in 2020 het aandeel hernieuwbare energie naar 20% te laten groeien. Op uw verzoek is in 2013 een Tussenevaluatie uitgevoerd waaruit blijkt dat de aanpak van de provincie werkt en tot een groei van het aandeel hernieuwbare energie leidt tot ca. 11% in 2020. Ook heeft de aanpak een gunstig effect op de werkgelegenheid en het klimaat voor innovatie. Om zo dicht mogelijk bij de ambitie te komen, hebben Gedeputeerde Staten naar aanleiding van de uitkomsten van de Tussenevaluatie tot herijking van het programma besloten (met gelijkblijvend programmabudget).
Uw Staten hebben aangegeven bij het proces tot herijking nauw betrokken te willen zijn wat vorm heeft gekregen in diverse bijeenkomsten. Bij de herijking zijn de aanbevelingen uit de Tussenevaluatie en uw aandachtspunten meegenomen. Ook is rekening gehouden met de moties Van de Bent-Walder, Mulder, Van der Vegte c.s. en amendement Schipper. Versnelling is nodig en mogelijk door verbeteringen in de aanpak en nieuwe thema's binnen het programma. Dit Statenvoorstel bevat de uitwerking van de herijking en doorontwikkeling van het huidige energieprogramma binnen het programmabudget. Daarnaast reikt dit voorstel beleidsvarianten aan voor de voortzetting van het programma na 2015.

<u>Herijking en doorontwikkeling programma 2014-2015</u>
De brede mix aan instrumenten (subsidies, Energiefonds Overijssel e.a.) wordt gecontinueerd. Dit is nodig om in ieder geval het aandeel van 11% hernieuwbare energie in 2020 te halen. Om te kunnen versnellen willen wij de aanpak op een negental thema's en instrumenten van het programma intensiveren en uitbreiden:

- **Steun voor lokale initiatieven (meer ruimte geven aan lokale aanpak);**
- **Balans tussen 'stok' en 'wortel' (combineren laagdrempelig advies met toezicht);**
- **Initiatiefnemers staat centraal (Kennis, contact en middelen toesnijden op behoefte);**
- **Pilots voor innovatie;**
- **Stimuleren andere oogstmethodes (restwarmte, warmte uit zon, energie uit (afval)water);**
- **Podium voor de energiepioniers (uitbouw van het platform Nieuwe Energie Overijssel @NEO);**
- **Aanvullende externe financiering (Europese programma's) en middelen breder aanbieden;**
- **Versterken verbindingen met andere programma's;**
- **Verdere verduurzaming overheidsorganisaties.**

Hierbij sluiten wij aan bij de uitvoeringslogica van investeerders die de energieprojecten realiseren. De herijking en doorontwikkeling leidt naar verwachting tot het aandeel van 12,4% - 12,7% hernieuwbare energie in 2020.

<u>Beleidsvarianten voor de periode na 2020</u>
Voor de periode na 2015 zijn vier voorlopige beleidsvarianten samengesteld, met een oplopende ambitie en investeringsniveau. De beleidsvarianten dienen om beleid voor de komende zittingsperiode te ontwikkelen voor de voortzetting van het programma. Wij werken deze na instemming of amendering door u als Staten in het najaar 2014 verder uit. Het statenvoorstel nodigt uw Staten uit expliciet aan te geven welke beleidsvarianten u uitgewerkt wilt zien, op welke effecten die beoordeeld moeten worden en tevens aan te geven welke rol uw Staten daarbij voor zichzelf zien.

1 Aanleiding herijking Programma Nieuwe Energie

Naar aanleiding van de Tussenevaluatie van het programma Nieuwe Energie[1] hebben wij u in de Statenbrief van 2 juli 2013 (PS/2013/603) geïnformeerd over de voorgenomen herijking van het programma Nieuwe Energie. De herijking is wenselijk omdat wij met het huidige beleid een aandeel van ca. 11% hernieuwbare energie in 2020 bereiken, in plaats van de ambitie van 20% (zie bijlage II voor samenstelling aandeel 11%). Dit percentage is berekend door de opwekking uit hernieuwbare bronnen in Overijssel te delen door het totale energiegebruik in Overijssel. Met de herijking willen wij zo dicht mogelijk bij de ambitie komen door:

1. verbeteringen door te voeren en beleidskaders bij te stellen voor het lopende programma binnen de vastgestelde programmabudgetten tot en met 2015.
2. beleidsvarianten aan te reiken voor voortzetting van het programma 2016 - 2020, die in het najaar 2014 nader uitgewerkt en doorgerekend kunnen worden.

In dit Statenvoorstel doen wij voorstellen voor de herijking op deze twee onderdelen. Bij het opstellen van dit voorstel hebben wij gebruik gemaakt van uw reactie op de uitkomsten van de evaluatie en uw aandachtspunten voor de herijking van het programma. Naast inhoudelijke aandachtspunten heeft u verzocht om begin 2014 te worden betrokken in het proces richting het Statenvoorstel voor herijking. Dit heeft vorm gekregen in enkele bijeenkomsten met betrokken bedrijven, inwoners en instellingen uit de provincie en ook met deskundigen, zowel uit wetenschap als praktijk.

Bij de herijking is tevens rekening gehouden met het Nationaal Energieakkoord en maatschappelijke ontwikkelingen en trends die van invloed zijn op de aanpak en de inhoud van het programma om de provinciale energiedoelstelling te halen. Hierop gaan wij in hoofdstuk 2 nader in.

Afbakening
Het programma Nieuwe Energie heeft raakvlakken met onder meer:

- het Uitvoeringsprogramma Regionale Economie, met name innovatie en biobased economy;
- het programma Wonen;
- het programma Gezonde en Veilige Leefomgeving;
- het programma Overijssels Bestuur 20XX.

Het programma Nieuwe Energie gaat niet over fossiele energievoorziening, zoals schaliegaswinning en CO_2-opslag of -afvang.

2 Maatschappelijke ontwikkelingen en opgave

Wij constateren in onze nabije omgeving, in Nederland en in Europees verband ontwikkelingen en trends waar wij rekening mee willen houden. Hieronder volgt een impressie van de belangrijkste relevante ontwikkelingen en de verwachte gevolgen.

Trends en ontwikkelingen hernieuwbare energie

1. Burgers en ondernemers gebruiken steeds vaker hernieuwbare energie en verminderen het gebruik van fossiele energie, door woningisolatie en door rijden en varen op groen gas en elektriciteit.
2. Inwoners en ondernemers willen steeds vaker (samen) duurzame energie opwekken in hun eigen woning of buurt.
3. Door integratie van energieopwekking en –gebruik voor kleingebruikers (opwekking dicht bij gebruik) vervaagt de traditionele scheidslijn tussen producenten en consumenten (‘prosumenten’). Met name zonnepanelen zijn erg populair.
4. Lokale energie-initiatieven dragen bij aan participatie en sociale cohesie (meer zeggenschap en samenwerking van burgers en bedrijven, wijkontwikkeling). Burgers delen in de opbrengst van zon- of windinstallaties in hun buurt. Dat leidt tot een grotere acceptatie.
5. Lokale energieopwekking heeft ook impact op de energie-infrastructuur: van eenrichtingsverkeer naar een tweerichtingsverkeer. Als de groei van lokaal opgewekte stroom flink toeneemt, vraagt dat aanpassing aan het elektriciteitsnet. Om piekproductie op te vangen is energieopslag nodig. Biogas en (rest-) warmte vragen eveneens om nieuwe energie-infrastructuur.

[1] Rapporten over tussenevaluatie zie www.overijssel.nl/thema's/economie/sectoren/nieuwe-energie.

6. De hernieuwbare energiesector is een snelgroeiende branche en zorgt voor innovatie (intelligente energiesystemen), economische groei en werkgelegenheid. Door energiemaatregelen bij gebouwen en het plaatsen van zonnepanelen worden in totaal 15.000 extra banen in het land verwacht[2].
7. De groei van bio-energie (nu ca. 75% binnen het aandeel hernieuwbare energie in Nederland, en ca. 90% binnen het aandeel in de provincie Overijssel) zal de komende jaren minder snel gaan vanwege de concurrentie op grondstoffen en de strikte condities die bij bio-energie bepalend zijn voor een gezonde exploitatie (prijzen en beschikbaarheid biomassa, financiering). Vooral bij mestvergisting zijn efficiëntieverbetering en slimme combinaties met de duurzame landbouw en de biobased economie nodig. Door de verruiming van het SDE-budget[3] vanaf 2013 krijgt bio-energie weer meer kansen.

Nationaal Energieakkoord

Overijssel heeft in IPO-verband het Nationaal Energieakkoord mede ondertekend. Belangrijke afspraken voor Overijssel zijn:

- Bevestiging van de 6000 MW wind op land, waarvan 85,5 MW in Overijssel;
- Opstellen van een strategie voor de ruimtelijke inpassing van hernieuwbare energieopwekking;
- Plan van aanpak voor de verbetering van industriële restwarmtebenutting (warmteplannen);
- Impuls voor energiebesparing woningen, met adoptie van de Overijssel Aanpak (Nationaal Energiebesparingsfonds en een ondersteuningsstructuur voor gemeenten);
- Een jaarlijkse energiebesparing van ca. 1,5% aan het finale energiegebruik (met nadruk op restwarmtebenutting en betere handhaving van wettelijke verplichtingen).

Met het Nationaal Energieakkoord streeft het kabinet naar 14% hernieuwbare energie in 2020 en 16% in 2023. Het herijkte programma Nieuwe Energie is een uitwerking van de afspraken uit het Nationaal Energieakkoord voor Overijssel.

Europa

De Europese Commissie heeft begin dit jaar haar voorstel voor het nieuwe kader voor klimaat- en energiebeleid tot 2030 gepresenteerd (40% CO_2-reductie, 27% hernieuwbare energie). Met Europese programma's als EFRO, POP, Interreg en Horizon 2020 krijgt hernieuwbare energie op diverse fronten een sterke (financiële) impuls. Daarnaast legt Europa verplichtingen op, zoals regels voor het gebruik van restwarmte (Energy Efficiency Directive) en de bijmengverplichting van 10% biobrandstoffen aan transportbrandstoffen in 2020 (Renewable Energy Directive). Onderwerp van discussie is momenteel de gewenste verlaging van dit streefpercentage vanwege het gebruik van eerste generatie biomassa (voedselgewassen) hiervoor. Ook zien wij discussies ontstaan over harmonisatie van de inzet van de lidstaten voor een gelijk speelveld in Europa (energiebelasting, subsidies).

Maatschappelijke opgave provincie

De energietransitie heeft tot doel het gebruik van fossiele energie terug te dringen door energiebesparing, hogere energie-efficiëntie en opwekking van energie uit hernieuwbare energiebronnen. De afhankelijkheid van fossiele energie wordt hierdoor beperkt, en evenzo de uitstoot van schadelijke broeikasgassen als CO_2.
Nieuwe energie is een economische groeisector, biedt kansen voor innovatie en zorgt voor regionale werkgelegenheid. De sector hernieuwbare energie levert een bijdrage aan de economische groei in Overijssel en met name door energiebesparing verbetert het rendement bij bedrijven. Economische voordelen en behoud van werkgelegenheid in Overijssel zijn urgente maatschappelijke opgaven.
Energiebesparing en lokaal opgewekte energie dragen bij aan lastenverlichting en beheersing van de energiekosten voor burgers en bedrijven. Het kan energiearmoede helpen voorkomen bij lage inkomens, waar energielasten zonder besparing soms meer dan de helft van de woonlasten gaan uitmaken.
Goede ruimtelijke inpassing is van belang om recht te doen aan de kwaliteit van het landschap en om de binding tussen omwonenden te versterken (samenwerken aan een duurzame leefomgeving).

[2] Minister H.G.J. Kamp, Kamerbrief d.d. 6 september 2013, Rapport Energieakkoord voor Duurzame Groei.
[3] Rijksregeling stimulering duurzame energie heeft in 2013 aan plafond gehad van € 3 miljard, in 2014 van € 3,5 miljard.

3 Energiehuishouding Overijssel en beïnvloedingsmogelijkheden provincie

In 2013 was het totale energiegebruik in Overijssel 110 petajoule. In onderstaand figuur is de verdelen over sectoren weergegeven.

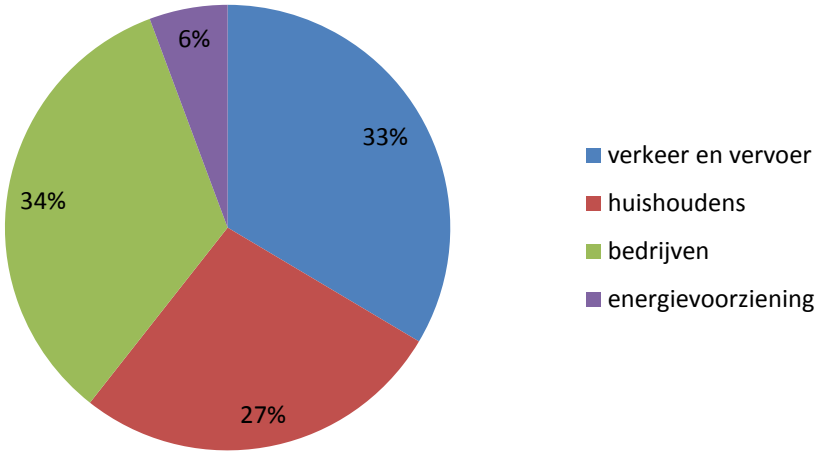

Figuur: Energiegebruik per sector in Overijssel in 2013
(bronnen: ECN en Enexis, bewerkt door team Beleidsinformatie).

Goede kansen voor een hoger aandeel hernieuwbare energie liggen bij de huishoudens. Met name voor woninggebonden energiegebruik bestaan voor de provincie volop mogelijkheden om met regionale partners als gemeenten en de bouw- en installatiesector tot betere energieprestaties te komen. Voor huishoudens is in de raming van ECN een dalend energiegebruik in 2020 waarneembaar.

Het energiegebruik door bedrijven is moeilijker te beïnvloeden, doordat bedrijven onderhevig zijn aan internationale concurrentie en gebonden zijn aan landelijke afspraken (MJA3[4], ETS[5]). Afspraken zijn hier veelal gebaseerd op het verhogen van de energie-efficiency (minder energie per eenheid product). Bij stijgende productie kan daardoor nog steeds een stijging van het energiegebruik in Overijssel plaatsvinden. Wij veronderstellen een behoorlijk potentieel van bedrijfseconomisch rendabele maatregelen die bedrijven op vrijwillige basis willen realiseren. De provincie kan de bedrijven bij elkaar brengen en stimuleren maatregelen te treffen.
De nabijheid van vraag en aanbod van warmte is een factor die de haalbaarheid van benutting van restwarmte bepaalt. Vanuit de ruimtelijke ordening kan de provincie sturen op het clusteren van aanbieders en vragers van warmte. Samenwerking met gemeenten (bestemmingsplannen, verordening) is hiervoor nodig.

Het minst te beïnvloeden door de provincie is het energiegebruik in de categorie verkeer en vervoer. Door het hoge aandeel wegverkeer (ca. 90%) wordt de prestatie hier vrijwel uitsluitend bepaald door het percentage bijmenging van biobrandstoffen in transportbrandstoffen op grond van EU-regelgeving. Bij de aanbesteding openbaar vervoer en -voor de langere termijn- goede ruimtelijk ordening die minder verkeer met zich mee brengt, zijn er beperkt mogelijkheden voor de provincie om het energiegebruik te beïnvloeden. Onlangs hebben Gedeputeerde Staten gekozen voor een beperkte coördinerende rol bij duurzame mobiliteit en te focussen op rijden op groen gas en elektrisch rijden (PS/2014/127). Op dit moment is de Europese doelstelling voor bijmenging van biobrandstoffen 10% in 2020. Daarmee is het aandeel hernieuwbare energie voor een derde van het totale gebruik in Overijssel min of meer gefixeerd op maximaal 10%.

[4] Meerjarenafspraak energie-efficiency 2001-2020 is een convenant met energieafspraken. Gemeenten en niet-ETS-bedrijven kunnen toetreden tot dit convenant.
[5] Emission Trading System, het Europees handelssysteem in CO_2- emissierechten.

De beïnvloedingsmogelijkheden voor hernieuwbare energie zijn hieronder opgesomd:

	Dominante beperkende factor	**Beïnvloedingsmogelijkheden provincie**
Zonne-energie PV	- Rendement voor een aantal groepen (bedrijven of particulieren zonder geschikt eigen dak) - Tarief energiebelasting	- Promotie voor rendabele situaties - Lobby voor andere structuur energiebelasting - Pilot grootschalig PV-park - Beleid ruimtelijke inpassing
Windenergie	- Locaties - Draagvlak omwonenden - Financiering (bij lokale initiatieven)	- Aangeven locaties in Omgevingsvisie - Financieringsmogelijkheden - Beleid ruimtelijke inpassing
Bio-energie	Complex van factoren: - Financiering - Beschikbaarheid en prijzen duurzame biomassa - Rendement installaties - Locaties - Imago - Regelgeving afzet digestaat	- Financieringsmogelijkheden - Pilots met nieuwe technieken - Lobby regelgeving NL en EU - Duurzaamheideisen biomassa - Beleid ruimtelijke inpassing
Bodemenergie	- Concurrentie WKO's in 1 gebied - Beheer bestaande WKO's - Rendement (geothermie) - Financiering geothermie	- Vergunningverlening WKO's - Scholing beheerders WKO's - Geothermie: pilots organiseren en financiering - Beleid ruimtelijke inpassing
Waterkracht Riothermie Kleine windturbines Zonthermisch	- Beperkt verval in rivieren - Onbekendheid in Overijssel (alle 4) - Laag rendement	Stimuleringsacties en pilots

4 Herijking programma Nieuwe Energie 2014 - 2015

4.1 Filosofie herijking: vasthouden en accentverschuiving

Bij de herijking van het programma willen wij de huidige effectieve aanpak in 2014 en 2015 vasthouden om de geraamde stijging naar in ieder geval 10.9% hernieuwbare energie in 2020 te kunnen realiseren. Zie bijlage III voor de belangrijkste instrumenten en inzet. Hierbij houden wij uiteraard rekening met de aanbevelingen uit de Tussenevaluatie, leerpunten en met de ontwikkelingen van de afgelopen tijd. Dat leidt er onder andere toe dat naast subsidies voor projecten steeds meer leningen worden verstrekt en zonne-energieprojecten uitsluitend in combinatie met andere maatregelen subsidie krijgen (zon-PV is voor vele situaties rendabel). Ook stellen wij onze ambitie ten aanzien van bio-energie bij.
Om in 2020 dichter bij 20% hernieuwbare energie te komen willen wij het programma verder bijstellen en doorontwikkelen. Daarbij letten wij ook op de bijdrage van het programma Nieuwe Energie aan andere maatschappelijke opgaven in Overijssel, zoals genoemd in paragraaf 2 (werkgelegenheid, lastenbeheersing). Het programma gaat daarbij uit van het volgende filosofie:

a) ondernemers, woningeigenaren en maatschappelijke groepen (investeerders) realiseren de projecten;
b) investeerders hebben verschillende motieven (financieel voordeel, grotere onafhankelijkheid, klimaatbesef, gemak en comfort, positief imago);
c) investeringsbereidheid is door de overheid te beïnvloeden met een spectrum aan faciliteiten:

- Hard: regelgeving, financiën, aanleg energie-infrastructuur
- Zacht: communicatie, kennis, organisatie
- Stimulerende (wortel) en regulerende (stok) instrumenten in balans toepassen.
  De provincie voorziet in deze faciliteiten, die moeten kunnen variëren en aansluiten bij de uitvoeringslogica van de investeerders.

Bij projecten is het onderscheid tussen energiebesparing en hernieuwbare opwekking (en soms energie-infrastructuur) steeds moeilijker te maken. Wij stellen dan ook voor bij de herijking van het programma te oriënteren op investeringsgroepen in plaats van aparte programmalijnen voor energiebesparing, -opwekking en energie-infrastructuur te hanteren.

Hiervan uitgaande willen wij onze werkwijze richten op die actoren, die de beslissingen nemen om al dan niet daadwerkelijk te investeren in hernieuwbare energie. Wij onderscheiden de volgende investeringsgroepen:

A. Eigenaren van woningen en gebouwen (eigenaar/bewoners, woningcorporaties, commerciële verhuurders, maatschappelijke organisaties, overheden);
B. Bedrijven en instellingen die - gebouw- en bedrijfsprocesgebonden - energie gebruiken (groot-, midden- en kleingebruikers), inclusief waterschappen
C. Leveranciers van kennis en energie-installaties (bijv. Biomass Technology Group BV, Cornelissen Consulting Service BV, HoSt Bio-energie);
D. Duurzame energieproducenten in Overijssel (Spoorwind, Agro Giethoorn, Koekoekspolder I);
E. Energiebedrijven met een centrale productielocatie (Twence, Ennatuurlijk, GDFSuez, Rova);
F. Netwerkbedrijven (Enexis, Cogas, Rendo, GTS, Tennet, Warmtenet Hengelo).

De opkomende lokale initiatieven zijn meestal initiatieven van één of meerdere woningeigenaren (groep A), een producent van hernieuwbare energie met een windturbine of zonne-installatie (groep D), en ontstaat soms in samenwerking met bedrijven uit groep B.
De genoemde investeringsgroepen richten zich op een (specifiek) product of op een (specifieke) markt en hebben verschillende motieven om investeringen te doen. Als provincie willen wij aansluiten bij de uitvoeringslogica van investeerders en inspelen op de verschillende motieven.

4.2. Thema's herijking programma 2014 - 2015

Op basis van deze filosofie willen wij aan de hand van negen thema's die elkaar aanvullen en versterken de aanpak en instrumenten van het programma herijken en doorontwikkelen(zie bijlage IV voor nadere uitwerking thema's).
Wij passen onze beleidsinstrumenten aan op de behoefte aan kennis en ondersteuning per investeringsgroep.
Onderstaande tabel geeft per thema aan wat de inzet in 2014/15 is en welk resultaat daarvan verwacht mag worden.

Thema en inzet in 2014/2015	**Verwacht resultaat 2014 - 2020**
1 Steun voor lokale initiatieven Tot stand komen van burgerinitiatieven en lokale aanpak (met participatie) stimuleren; in samenwerking met gemeenten; met kennis en financiële ondersteuning, lobby wegnemen belemmeringen.	– 6 nieuwe lokale initiatieven. – Meer participatie bij grotere zonPV- en windprojecten.
2 Balans tussen 'stokken' en 'wortels' Bedrijven: combineren van laagdrempelig energieadvies met toezicht; Energie Kennispunt voor Regionale Uitvoeringsdiensten in Overijssel; pilot Energie Prestatie Keurmerk voor 'actieve' bedrijven. Woningen: verkenning mogelijke aanscherping wetgeving voor uitfaseren lage (slechte) labels; afspraken om 'split incentives' tussen eigenaar en gebruiker gebouw [6] te doorbreken, zodat zowel eigenaar als gebruiker profijt heeft van de investering in energiemaatregelen.	– De actieve bedrijven en 10% van de overige bedrijven bereiken een energiebesparing van 2% per jaar.
3 Initiatiefnemer staat centraal Kennis, contact en middelen toesnijden op behoefte	– ca. 100 bedrijven committeren zich aan 20% energiebesparing

[6] Bij scheiding tussen eigendom en gebruik komen de lasten van maatregelen voor de eigenaar en de baten ten goede aan de gebruiker. Dat heeft een remmend effect.

investeringsgroepen; één-op-één-relatie top 10-bedrijven; aansluiting op Routekaarten[7]; Overijsselse Aanpak 3.0 richting energieneutraal renoveren; instrumenten MKB ook voor maatschappelijk vastgoed.	– 4.000 woningen met 2 labels omhoog, 50 daarvan energieneutraal – Zuinigere publieke gebouwen en monumenten
4 Pilots voor innovatie Technische pilots (o.a. TKI, energieopslag), experimenteerruimte en proeftuinen	– Enkele technische pilots voor energieopslag en slimme netten – 1 of 2 Bio-energiedorpen – enkele zonnevelden[8]
5 Stimuleren andere oogstmethodes Inzetten op (rest)warmtebenutting, zon-thermische systemen, energie uit (afval)water, kleine innovatieve windturbines, hybride systemen.	– Visie op Warmte: verduurzaming en uitbreiding warmtenetten – Ca. 1.000 zon-thermische installaties – 1-2 waterprojecten – 1-2 waterkrachtcentrales
6 Podium voor de energiepioniers Energiekoplopers in de schijnwerpers zetten, uitbouw communicatieplatform Nieuwe Energie Overijssel @NEO.	Groep aansprekende koplopers en informatie inspireert tot navolging.
7 Aanvullende externe financiering en verbeteren werking Energiefonds Van het Rijk (TKI's), vanuit Europese programma's of fondsen en nieuwe investeerders aantrekken.	Ca. € 50 - 100 miljoen extra externe financiering voor projecten, met name voor maatregelen bij en voorstellen voor verbeterde werking Energiefonds
8 Versterken verbindingen met andere provinciale programma's	Ontwikkeling enkele gezamenlijke projecten en programma's: o Programma wonen: uitvoeringsprogramma renovatie bestaande woningvoorraad o Uitvoeringsprogramma Regionale Economie: stroomlijnen beleid; loketten en relatiebeheer met MKB; transitie bij de landbouw naar betere benutting grondstoffen, mineralen en energie (Agrofood en Biobased Economy); verkenning van mogelijkheden van een regeling 'asbest eraf, zonnepanelen erop' voor vitalisering van bedrijventerreinen; aansluiting bij project Breedband o Programma Overijssels Bestuur 20XX: gezamenlijk ondersteunen van lokale initiatieven.
9 Verdere verduurzaming van overheidsorganisatie Kennis delen en afspraken maken met gemeenten en waterschappen, zoals reeds bestaat voor openbare verlichting. Energie meewegen in interne bedrijfsprocessen (inkoop, aanbesteding, eigen gebouw en wagenpark), waar lagere overheden de regie voeren (openbaar vervoer, beheer wegen, inrichting en beheer natuur en landschappen) en in fase van planvorming van overheidstaken.	Gezamenlijke projecten met gemeenten en waterschappen. Geloofwaardiger naar externe partners, gemeenten en waterschappen meten zich met voorhoede bedrijven. Concrete mogelijkheden: o besparing en vergroening energiegebruik o voertuigen op groen gas en elektriciteit o vermindering zakelijke kilometers medewerkers met eigen vervoer o beter benutten biomassa uit natuur, landschap en bermgras voor energie o duurzame aanbesteding bus en trein.

[7] Routekaart is een hulpmiddel voor bedrijven die vallen onder de Meerjarenafspraken 3 (MJA 3) en Meerjarenafspraken Energie-Efficiency (MEE) om meer dan 30% efficiëntieverbeteringen tot 2030 te halen. Routekaarten vertalen (niet-)technologische aspecten per bedrijvensector naar acties om in 2030 te komen tot een duurzame en concurrerende industrie.

[8] Mits passend binnen beleid ruimtelijke kwaliteit.

De thema's uit bovenstaande tabel zijn in hoofdstuk 5 nader uitgewerkt naar de investeringsgroepen. In hoofdstuk 6 wordt een perspectief geschetst vande periode na 2020 en wordt een aantal mogelijkheden voor beleidsvarianten aangereikt voor de periode 2016 – 2020.

5 Doorwerking naar de investeringsgroepen en nieuwe energiemix 2014- 2015

De maatschappelijke ontwikkelingen, de focus op investeringsgroepen en de thema's leiden tot een aanpak per investeringsgroep. Dit hoofdstuk bevat een beschrijving van de aanpak hiervan..

5.1 Herijkte aanpak per investeringsgroep

Wat betekent de nieuwe benadering voor de komende twee jaar voor de investeringsgroepen? Hieronder staan voor de belangrijkste investeringsgroepen het verwachte toekomstbeeld op de middellange termijn, de belangrijkste maatregelen en de verwachte resultaten daarvan. De genoemde effecten op het aandeel hernieuwbare energie in 2020 zijn berekend door ECN. De benodigde middelen voor de maatregelen worden gevonden binnen het huidige programmabudget aangevuld met externe financiering met middelen van het Rijk, uit Europese programma's of door externe investeerders.

Randvoorwaarden
De uitvoering van projecten door investeringsgroepen is gebaat bij goede randvoorwaarden, zoals kennisinfrastructuur, opleidingen of financieringsmogelijkheden.
De provincie kan bijdragen door daarvoor projecten en netwerken te organiseren of te ondersteunen, om daarmee (indirect) de groei van het aandeel hernieuwbare energie te stimuleren.

A Eigenaren van woningen en gebouwen (particuliere woningeigenaar, woningcorporaties, commerciële vastgoedeigenaren, maatschappelijke organisaties en (semi)overheden)

Toekomstbeeld
De komende jaren zal een breed draagvlak ontstaan voor een hoger energetisch ambitieniveau voor woningen en gebouwen. Voor nieuwe woningen zal de tendens zijn dat deze minimaal energieneutraal en vanaf 2020 ook energieleverend zijn. Woningcorporaties, commerciële vastgoedeigenaren en steeds meer eigenaar/bewoners streven bij renovatie naar een energieneutrale, comfortabele en toekomstbestendige woning.

Maatregelen:
Zowel voor particuliere eigenaren/bewoners als woningcorporaties richten wij ons op energieneutraal renoveren, zowel stapsgewijs als ineens. Wij willen het investeringsniveau per woning verhogen en het aantal woningen met de slechtste labels (C en slechter) terugdringen. Nieuwe activiteiten tot 2016 zijn:

- Coördinatie van projecten via gemeentelijke energieloketten en vervolg in Overijsselse Aanpak 3.0;
- Koppeling met de financiële sector (banken, hypotheekverstrekker);aanbieden spaar-leen product;
- Premieregelingen voor 4000 woningen voor verbetering met twee labelstappen tot en met energieneutraal;
- Inzetten op een Expertisecentrum Bouw (Open Innovatiecentrum Energieneutraal renoveren).

Verwacht resultaat:

- 4.000 woningen met twee labelstappen verbeterd met 40 terajoule per jaar in 2020 (afname van ca. 0,3% van het totale energiegebruik);
- 5 projecten voor energieneutraal renoveren bij woningcorporaties.

B Bedrijven en instellingen die energie gebruiken

Toekomstbeeld
Voor bedrijven en organisaties waar het energiegebruik voornamelijk gebouwgebonden is, is de stip op de horizon energieneutraal bouwen per 2021 en energieneutraal renoveren. Er worden energiebesparende maatregelen getroffen aan de gebouwschil voor koelen, verwarmen, isoleren, ventileren en verlichten.

Voor bedrijven en organisaties waar het energiegebruik voornamelijk voor bedrijfsprocessen nodig is, bestaat het toekomstbeeld uit een 'Duurzame en concurrerende industrie in 2030' door procesoptimalisatie en het sluiten van de keten en/of grondstofgebruik. Bij de grootste energiegebruikers is verduurzaming in hun bedrijfsvisie verankerd.
Waterschappen leveren een substantiële bijdrage en ontwikkelen zich tot een energie- en grondstoffenrotonde, waar restwarmte hergebruikt wordt, grondstoffen teruggewonnen worden, processen geoptimaliseerd zijn en eigen energieopwekking plaatsvindt.

Maatregelen
In 2014 starten wij clustergewijs pilots om gebouwgebonden besparingsmaatregelen te stimuleren bij onder meer scholen, zorginstellingen en diverse sectoren van bedrijven. Omdat bij bedrijfsprocessen de meeste winst te halen valt, hanteren wij de Routekaarten voor branches als de kunststofindustrie, voedingsmiddelenindustrie en datacentra.
Kennisuitwisseling vindt plaats via bestaande gemeentelijke loketten, via toeleveranciers en via 'goede voorbeelden'. Grote groepen, bijv. de groep overheidsgebouwen of maatschappelijk vastgoed, kunnen deelnemen aan de leergroepen met prestatieafspraken.
Andere maatregelen bij bedrijven en organisaties zijn de volgende:

- Kennispunt Energie inrichten bij de Regionale Uitvoeringsdienst IJsselland en 'coachend' toezicht bij actieve bedrijven;
- Financiële regelingen voor MKB-bedrijven verruimen naar maatschappelijke organisaties;
- Energiescan doorontwikkelen naar Energie Prestatie Keurmerk, in lijn met Nationaal Energieakkoord;
- Aansluiten bij uitvoeringsplatform Rijk met Routekaarten en het Groene Register;
- Kennisuitwisseling via branche-gerichte leergroepen en prestatieafspraken;
- Inventarisatie potentieel waterschappen en afspraken maken.

Verwacht resultaat:
Bedrijven en organisaties: ca. 100 terajoule energiebesparing in 2020 (afname met 0,2% van het totale energiegebruik).

C Leveranciers van kennis en energie-installaties

Toekomstbeeld
Er heerst een uitstekend bedrijven- en innovatieklimaat in Overijssel. Overheid, bedrijven en onderzoek- en kennisinstellingen werken hand in hand in netwerken en Open Innovatiecentra of –programma's. Zij voeren in samenwerking met partners in Gelderland en Duitsland projecten uit die mede mogelijk zijn door de deelname van nationale en Europese programma's en fondsen. Mede door innovatie hebben bedrijven in Overijssel een sterke regionale economie en concurrentiekracht opgebouwd.

Maatregelen
Wij willen samenwerking in netwerken en kennisverspreiding bevorderen, zoals met het Bio-energiecluster Oost Nederland en Pioneering (voor de bouw), en versterkt inzetten op het mogelijk maken van energieprojecten, (technische) pilots en demonstratieprojecten. Hiervoor maken wij gebruik van onze financiële regelingen en die van het Rijk en Europa. Wij stimuleren samenwerking in Open Innovatiecentra.

Verwacht resultaat:
- Nauwe samenwerking tussen (maak)industrie en kennisinstellingen;
- Open Innovatieprogramma Bio-energie en Innovatieprogramma Energieneutraal renoveren;
- Toename van pilots en demonstratieprojecten om uitrol te bevorderen.

D Duurzame energieproducenten

Toekomstbeeld
Door de verruiming van de SDE+[9] is het aantal opwekkingprojecten toegenomen. Naast geothermie en windenergie zijn projecten gerealiseerd die een hogere SDE+bijdrage nodig hebben, zoals bio-energie-installaties. In Overijssel is geothermie in met name de Koekoekspolder verder ontwikkeld en hebben wij de met het Rijk afgesproken windturbines geplaatst, met groeiende participatie van omwonenden en lokale ondernemers.
Energieprojecten op braakliggende terreinen zijn zichtbaar, zoals zon-PV en verbouw energiegewassen.

[9] SDE+-regeling is een Rijksregeling voor de productie van hernieuwbare energie met € 3 miljard in 2013 en € 3,5 miljard in 2014.

Door innovatie zijn verbeterde en nieuwe conversietechnieken voor bio-energie ontstaan, zoals vergassing, mobiele pyrolyse en mobiele torrefactie installaties, waarmee efficiënt bio-energie geproduceerd wordt uit laagwaardige reststromen uit natuur, landbouw en de agri-foodsector. Bedrijven gebruiken hun daken om grootschalige zon-PV projecten te realiseren.

Maatregelen bio-energie:
Uit biomassa kan theoretisch in Overijssel jaarlijks bijna 30 petajoule gewonnen worden. Verreweg het grootste deel daarvan komt uit mest, andere grote reststromen zijn snoeihout en bermmaaisel.
Te verwachten is dat biomassa een steeds bredere toepassing krijgt als grondstof in de reeks:

I. farmaceutische producten en fijne chemicaliën;
II. voedsel en voedermiddel;
III. bulk chemicaliën en materialen.

Het biomassagebruik kent een cascadering waarbij het niet gaat om de keuze *vóór* biomaterialen *of vóór* bio-energie, maar om het gelijktijdig gebruik als *grondstoffen* en (reststromen daarvan) als biobrandstoffen. Hier ligt een sterke relatie met het zo goed, zuinig en hoogwaardig mogelijk gebruiken van beschikbare grondstoffen en het terugwinnen van grondstoffen, als basis voor een circulaire of biobased economie.
Om het draagvlak voor bio-energie te verhogen willen wij, de adviezen van de Commissie Corbey volgend, dat het gebruik van biomassa niet ten koste gaat van 'voedselzekerheid'[10].
In de Omgevingsvisie staat dat wij algemeen gesteld geen bio-energieprojecten ondersteunen waar voedselgewassen bijgemengd worden.
Bij het Energiefonds Overijssel hebben wij daarom het gebruik van eerste generatie biomassa, zoals energiemaïs bij vergisting, concreet beperkt tot maximaal 20% per jaar, indien van regionale oorsprong**.**
Op grond van deze ontwikkelingen stellen wij de volgende bijstelling van ons beleid voor bio-energie voor (zie bijlage V voor nadere onderbouwing):

- Zoveel mogelijk uitgaan van hoogwaardig gebruik van biomassa en combinatie van energiewinning met terugwinning van grondstoffen zoals eiwitten en mineralen;
- Beperking tot 20% eerste generatie biomassa zoals bij Energiefonds ook opnemen in andere financiële regelingen van de provincie;
- Verkennen of het maximum van 20% eerste generatie biomassa teruggebracht kan worden;
- Uitgaan van een praktisch potentieel aan biomassa van maximaal 10 petajoule (één derde van het theoretische potentieel) dat voor energiedoeleinden wordt ingezet;
- Voorkeur voor kleinschalige boerderijvergisters die hoofdzakelijk hun eigen mest verwerken.

Nieuwe activiteiten tot 2015 zijn:

- Financiering bio-energieprojecten vanuit het Energiefonds;
- Ondersteunen van technische pilots (ook TKI en green deals) en projecten voor kennisverspreiding en inzet nieuwe technologieën;
- Lobby voor stimulerende wet- en regelgeving (digestaat, mestwetgeving, SDE+)
- Project Bio-energiedorp starten
- Stimuleren van innovatie voor bio-energie en samenwerking tussen de maakindustrie en kennisinstellingen: een Open Innovatiecentrum Bio-energie.

Verwacht resultaat bio-energie:
maximaal 10 petajoule bio-energie in 2020 (dat komt overeen met de verwachtingen uit de Tussenevaluatie); Open Innovatieprogramma voor Bio-energie.

Maatregelen voor windenergie:
Wij realiseren minimaal hetgeen in IPO-verband is afgesproken met het Rijk: tot 2020 85,5 MW in Overijssel. Minimaal 5,5 MW wordt op innovatieve en mens- en diervriendelijke manier gerealiseerd (conform amendement Schipper[11]). De aangewezen gebieden in de Omgevingsvisie zijn hiervoor toereikend. Wij willen kleinschalige, innovatieve windturbines als pilot of in de uitrolfase stimuleren. Deze kleine turbines zijn geschikt voor eigen gebruik en ruimtelijk goed inpasbaar.

Verwacht resultaat wind:

- 0,7 petajoule (85,5 MW) in 2020;
- Enkele pilots met innovatieve kleinschalige windprojecten.

[10] Adviezen duurzaamheid biomassa zie www.corbey.nl/adviezen.
[11] Amendement Schipper om de extra taakstelling van 5,5 MW aan windenergie op een innovatieve, mens-, dier- en natuurvriendelijke manier uit te voeren n.a.v. Statenstuk PS/2012/677 d.d. 18-09- 2013.

Maatregelen voor energie uit zon:
Via de bestaande investeringsregeling blijven wij zon-PV projecten ondersteunen, mits in combinatie met andere maatregelen. De landelijke regeling 'Asbest van het dak, zonnepanelen erop' gaan wij evalueren en mogelijk wordt deze verlengd. Voor Overijssel is in totaal € 2,4 miljoen gereserveerd voor het verwijderen van asbest van het dak, onder de voorwaarde dat er zonnepanelen geplaatst worden. Beide maatregelen leiden naar verwachting tot ca. 220 MW piek (ca. 100 MW piek extra).
Uit het project Energielandschappen Overijssel leren wij of en hoe grootschalige zonnevelden ingepast kunnen worden in stedelijk en landelijk gebied.
Naast elektriciteit uit zon willen wij nadrukkelijk ook warmte uit zon stimuleren (zon-thermisch).

Verwacht resultaat zon:
Groei naar 220 MWpiek (met 100 MWpiek extra) en 71 MWth (0,2 PJ) in 2020.

Maatregelen bodemenergie
Wat betreft de ondergrond is een onderscheid te maken tussen geothermie en warmte-koude opslag (WKO). WKO met warmtepompen kennen meestal een terugverdientijd van minder dan vijf jaar en behoeven geen aanvullende (financiële) ondersteuning van de overheid. Geothermie ondersteunen wij via vergunningverlening. Na Koekoekspolder I wordt een tweede geothermieproject ontwikkeld.

Verwacht resultaat bodem:
Groei van 0,2 petajoule extra,Inclusief het aandeel van de WKO leidt dit tot 1,8 petajoule in 2020 (of te wel 1,7% in 2020).

E Energiebedrijven en F Netwerkbedrijven

Toekomstbeeld
Bestaande energiecentrales (Zwolle, Hengelo) gaan minder aardgas gebruiken en alternatieve energiebronnen verkennen. De locaties van deze centrales worden mogelijk binnen de mogelijkheden van ons omgevingsbeleid benut voor het oogsten van hernieuwbare energie en energieopslag..
Het aandeel lokaal opgewekte hernieuwbare energie neemt verder toe doordat energiebedrijven waar gemeenten of burgers aandeelhouder van zijn (zoals ROVA, Twence en energiecoöperaties) innovatieve energieprojecten starten en faciliteren.
De netwerkbedrijven bieden voldoende mogelijkheden voor invoeding van hernieuwbare energie in het net, hebben hun netten uitgebalanceerd door buffering en energieopslag en dragen bij aan bij de ontwikkeling en uitbreiding van warmtenetten,. Vraag en aanbod hernieuwbare energie is lokaal meer op elkaar afgestemd.
De energie- en netwerkbedrijven nemen een sleutelpositie in bij de energievoorziening, bij de productie en levering van energie respectievelijk netcapaciteit en balancering. Zij hebben specialistische kennis, een groot werkgebied en voldoende slagkracht om projecten te ontwikkelen. In samenwerking met energie –en netwerkbedrijven ontstaan nieuwe warmte-koudenetten.

Maatregelen:
De inzet van de provincie voor deze bedrijven is met name gericht op het creëren van beweging naar hernieuwbare energie. De provincie faciliteert experimenten en pilots van maatschappelijke energiebedrijven. Wij willen het contact met deze groep bedrijven intensiveren. Zij zijn sleutelspelers voor de verdere groei van het aandeel hernieuwbare energie.

Verwacht resultaat:
Energie- en netwerkbedrijven investeren in projecten en pilots voor:
- Vermindering fossiele energie en winning hernieuwbare energie;
- Pilots energieopslag en aanpassing netten aan hernieuwbare energie.

5.2 Nieuwe energiemix en geraamd aandeel hernieuwbaar na herijking

De koppeling van bestaande instrumenten en de nieuwe aanpak binnen het programma leiden tot versnelling en naar verwachting tot het aandeel van ca. 12,4% - 12,7% hernieuwbare energie in 2020 ten opzichte van 10,9% in 2020 zoals berekend in de Tussenevaluatie. Dit verschil wordt verklaard door:
- de extra opwekking door kleine windturbines, verdubbeling van de opwek door zon-PV-installaties, benutting van het waterkrachtpotentieel, de verhoging vollasturen in de geothermie-projecten, stimuleren van zon-thermische opwekking (tezamen goed voor een groei met ca. 1 petajoule);.
- Energiebesparing bij woningen (vooral door de extra 4.000 woningen met 2 labels omhoog en extra financiering) en bij bedrijven (samen goed voor een afname van het gebruik met ca. 0,6 petajoule).

6 Verkenning beleidsvarianten 2015-2020

6.1 Doorkijk na 2020

De realisatie van energieprojecten kent een doorlooptijd van 3-7 jaar van projectidee tot operationele installatie. Veel projecten voor hernieuwbare energie kenmerken zich door relatief hoge investeringen en lagere exploitatielasten**.** Belangrijk voor investeerders is om een lange termijnperspectief te hebben, waaraan zij zoveel mogelijk houvast kunnen ontlenen.
De mate waarin de provincie investeringszekerheid kan bieden is beperkt. Veel meer invloed hebben Europese en nationale regelgeving, de hoogte van de SDE+ productiesubsidies, prijzen van fossiele energie en het belastingregiem (zoals energiebelasting). Daarin zou gestreefd moeten worden naar een zo groot mogelijke zekerheid en voorspelbare aanpassingen.
De Europese Commissie heeft in haar voorstel Energie en Klimaat 2030[12] begin dit jaar voorgesteld dat de lidstaten in 2030 gezamenlijk een minimaal aandeel van 27% hernieuwbaar zouden moeten hebben. Daarnaast is een reductiestreefcijfer voor broeikasgassen (CO_2) van 40% in 2030 opgenomen. Voor energiebesparing is geen aparte Europese doelstelling verwoord, in afwachting van de evaluatie van de Europese richtlijn Energy Efficiency Directive. Eind dit jaar zal naar verwachting het definitieve besluit voor de lidstaten worden genomen. Het kabinet heeft in februari 2014 een voorlopig standpunt ingenomen waarin het voorstel van de Europese Commissie wordt gesteund (brief van de Staatssecretaris van infrastructuur en milieu, d.d. 7-02-2014, TK 2013-2014, 33858, nr. 2).

Om investeerders in Overijssel een zo groot mogelijke duidelijkheid te geven, willen wij beleidsvarianten uitwerken en - parallel aan de nationale doelstelling - een perspectief formuleren voor de periode na 2020. Aan de hand daarvan kan in de nieuwe statenperiode een weloverwogen keuze gemaakt worden voor voortzetting van het programma in de jaren 2016 – 2020.

De *toekomstscenario's* van het Trendbureau Overijssel (2010) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL, 2008) die voor het programma Nieuwe Energie leidend zijn, zijn nog steeds actueel en bruikbaar. Wij stellen voor de keuze van Provinciale Staten voor (een combinatie van) de beleidsvarianten (zie 6.2) dit najaar te toetsen aan de actuele toekomstscenario's van het PBL.

6.2 Beleidsvarianten voor de periode na 2015

Vanuit de ambitie van de provincie om in 2020 minimaal 20% hernieuwbare energie te hebben zijn enkele voorlopige beleidsvarianten samengesteld, met een oplopend ambitie en investeringsniveau.
Deze beleidsvarianten dienen als input in de collegeonderhandelingen (overdrachtsdossiers) om de discussie over de voortzetting van het programma te voeden. Na instemming of amendering door PS werken wij de beleidsvarianten in het najaar 2014 verder uit. Het statenvoorstel nodigt Provinciale Staten uit expliciet aan te geven welke beleidsvarianten zij uitgewerkt willen zien, op welke effecten die beoordeeld moeten worden en tevens aan te geven welke rol zij daarbij voor zichzelf zien. De opgenomen beleidsvarianten stellen Provinciale Staten in staat om bewuste keuzes te maken.

Variant 1 'Hink'
Het lopende programma voortzetten in de periode 2016 - 2020, inclusief de accentverschuiving op basis van de thema's van deze herijking. Dat betekent ondermeer:

- Voortzetten van de Overijsselse Aanpak renovatie bestaande woningvoorraad;
- Stimuleren van vrijwillige energiebesparing bij bedrijven;
- Actieve inzet op bio-energie in context van de biobased economy;
- Ontwikkeling van extra bronnen aardwarmte.

Zie verder de tabel in hoofdstuk 4 en bijlagen III en IV van dit Statenvoorstel .

Variant 2 'Stap'
Programma voortzetten (als variant 1), maar met toevoeging van projecten en activiteiten waarvoor de provincie de beste beïnvloedingsmogelijkheden heeft:

- Investeren in warmtenetten en geothermie, restwarmtegebruik voor 15.000 aansluitingen;
- Renoveren bestaande woningvoorraad tot label B of beter, mede door het revolverend maken van Energiefonds Overijssel;
- Extra inzet op stimuleringsprojecten voor MKB-bedrijven;
- Creëren van meer ruimte binnen het Energiefonds voor energie-innovaties met een hoog risicoprofiel en investeren in maatschappelijk vastgoed;

[12] COM(2014) 15 final 'Een beleidskader voor klimaat en energie in de periode 2020 – 2030'.

- Lobby bij het rijk voor het wegnemen van belemmeringen in regelgeving voor bio-energie;
- Lobby bij het rijk voor wegnemen fiscale belemmering voor collectieve lokale energieopwekking en rijden op groen gas;
- Bij komende aanbestedingen Openbaar Vervoer mede selecteren op laagste gebruik fossiele energie en CO_2 uitstoot.

Variant 3 'Sprong'
Als variant 2 maar met een veel grotere inspanning voor het verduurzamen van de bestaande gebouwenvoorraad, waarbij de provincie zo nodig publieke ondernemingen initieert als voldoende marktinitiatieven uitblijven.

- Investeren in duurzame warmtenetten voor 60.000 aansluitingen;
- Investeringsprogramma vormgeven dat leidt tot een energieneutrale woningvoorraad in 2030-2035, mede door extra externe financiering in Energiefonds Overijssel en SVN;
- Convenanten sluiten met (groepen) bedrijven voor vrijwillige reductie van energiegebruik;
- Financiële tegemoetkoming voor rijden op groen gas (50.000 voertuigen).

Optievariant 4 'Ruimte voor lokaal initiatief'
(stimulans voor lokale energiemix, te combineren met variant 1, 2 of 3):
Deze beleidsvariant stimuleert met ontwikkelingsgericht ruimtelijk beleid en financiële ondersteuning lokale projecten die bijdragen aan 20% hernieuwbare energie. De gebiedsgerichte aanpak houdt in dat lokale gemeenschappen (dorp of wijk) gesteund door de provincie zelf de planontwikkeling ter hand nemen voor een energiemix die past bij hun economische, ruimtelijke en sociale structuur.
Heeft het initiatief de instemming van de gemeente, dan werkt de provincie mee in de sfeer van ruimtelijk beleid en financiële ondersteuning. Het huidige provinciale omgevingsbeleid biedt hiervoor in principe voldoende mogelijkheden met haar sturing op ruimtelijke kwaliteit. Onderdeel van deze variant is dat de clusteringseis voor windmolens in de omgevingsverordening kan vervallen bij plannen van lokale gemeenschappen. Windenergie, bio-energie, zonne-energie en bodemenergie kunnen onderdeel uitmaken van de lokale energiemix. De werkwijze kan tot groter draagvlak voor energieprojecten leiden. Tegelijkertijd vergroot deze aanpak de bewustwording van ieders verantwoordelijkheid om bij te dragen aan de energietransitie. Ten derde kan deze aanpak de sociale structuur van de gemeenschap versterken.

Voorlopige raming van effecten en inspanning beleidsvarianten
Een eerste doorrekening indiceert dat een aandeel van 20% hernieuwbare energie mogelijk is bij combinatie van beleidsvariant 3 en 4 ('Sprong' en 'Ruimte voor lokaal initiatief'). Bij zeer gunstige externe omstandigheden zou dat in 2020 kunnen zijn. Mede gezien de doorlooptijd van energieprojecten is het waarschijnlijker dat dit percentage enkele jaren later (omstreeks 2023) gehaald wordt.
De geschatte financiële inspanning loopt uiteen van ca. € 7 mln per jaar (voor Hink) tot ca. € 18 mln per jaar (Sprong en Ruimte voor lokale energiemix), aanvullend op de bestaande programmamiddelen (zie 7.1), waarbij de effecten van een andere invulling van het Energiefonds Overijssel (in Stap en Sprong) buiten beschouwing zijn gelaten.

Zoals met Provinciale Staten is afgesproken (PS/2013/911) werken wij de gekozen beleidsvarianten verder uit in benodigde inspanningen, inclusief de financiële consequenties en te verwachten effecten. In ieder geval rapporteren wij het energie-effect (en CO_2-effect), werkgelegenheid, ruimtelijk effect, geraamde investeringen en – kwalitatief- op lastenbeheersing en innovatie. Dit zijn de belangrijkste (neven)doelen van het programma Nieuwe Energie.

Gegeven de wens van uw Staten om nader inzicht te krijgen in de mogelijkheden voor de jaren na 2015 om de doelstelling van 20% hernieuwbare energie te behalen, willen wij u uitnodigen deze varianten te amenderen of uit te breiden. Ook vragen wij u expliciet aan te geven welke effecten u van de varianten beschreven wil hebben en of u kunt instemmen met het hanteren van de genoemde PBL-scenario's.

Het is ons voornemen de varianten nog dit jaar aan u voor te leggen en u, naar uw wensen en behoefte, te betrekken bij de uitwerking daarvan.

7 Financiën en organisatie

7.1. Financiën

Het Statenvoorstel voor herijking van het programma Nieuwe Energie past binnen de beschikbare programmamiddelen voor 2014 en verder. Het resterend budget bedraagt € 49,1 mln. Een groot deel hiervan is bestemd voor rente- en beheerkosten van bestaande financieringsfaciliteiten (inclusief Energiefonds Overijssel), risicovoorzieningen voor leenovereenkomsten, de Overijsselse Aanpak 2.0 voor energiebesparing wonen, de landelijke regeling 'Asbest eraf, zonnepanelen erop' voor agrarische ondernemingen en de gepubliceerde subsidieplafonds van 2014. Na aftrek van deze posten en een raming van de budgetuitputting medio 2014 resteert circa € 17,5 mln om invulling te geven aan de herijkte en doorontwikkelde aanpak. Het investeringsritme van investeerders beïnvloedt de inzet van deze middelen, maar een reële inschatting van de middelen voor 2014 en 2015 is opgeteld als volgt:

Steun voor lokale initiatieven	€ 0,4 mln
Laagdrempelig energieadvies bij toezicht bedrijven	€ 1,1 mln
Prestatieafspraken bedrijven en branchegerichte leergroepen	€ 1,0 mln
Aanpak 3.0 energiebesparing wonen	€ 5,0 mln
Pilots voor innovatie en toepassing nieuwe oogstmethodes	€ 2,0 mln
Opdrachten, inhuur en personeel	€ 2,0 mln
Overige projecten	€ 2,8 mln
Continueren subsidieregelingen in 2015	€ 3,2 mln
TOTAAL 2014 en 2015	€ 17,5 mln

7.2. Organisatie

De geschetste 'herijking vraagt om een accentverschuiving in de organisatie van het lopende programma in 2014/15 van capaciteit en middelen naar:

- Ondersteunen van lokale initiatieven;
- Opbouw van expertise in de RUD IJsselland;
- Organiseren aanpak bedrijven (projecten per branche, 2 EPK-pilots, expertisecentrum RUD, individueel met top 10- gebruikers);
- Intensiveren relatie met netwerkbedrijven en energiebedrijven;
- Ontwikkeling project Bio-energiedorp;
- Realiseren projecten voor (rest-)warmte, energie uit (afval), kleinschalig wind, zon-thermische en hybride systemen;
- Voorzetting webplatform NEO (Nieuwe Energie Overijssel).

De inzet is mogelijk binnen de bestaande programmamiddelen, zie ook paragraaf 7.1.

Conclusie

Wij zijn van mening dat met de voorgestelde herijking van het programma Nieuwe Energie Overijssel voor de programmaperiode 2014 - 2015 binnen de beschikbare programmamiddelen een hoger aandeel hernieuwbare energie in 2020 kan worden bereikt dan de 11% die in de Tussenevaluatie is geraamd.
Aan de hand van thema's laat dit voorstel zien hoe wij beter inspelen op de initiatieven van burgers, organisaties en bedrijven in Overijssel. Voor bio-energie stellen wij de ambitie naar beneden bij en stimuleren de combinatie energie met hoogwaardige toepassing van biomassa.

Door het versterken van de verbindingen met andere kerntaken en programma's, en door het verder verduurzamen van de eigen organisatie kunnen wij de investeringen van samenwerkingspartners (mede) richten op de doelen voor hernieuwbare energie.

Voor de voortzetting van het programma in 2016 – 2020 stellen wij enkele voorlopige beleidsvarianten voor, die wij dit najaar met uw inbreng willen uitwerken. Die uitwerking moet aangeven of realisatie van het doel van 20% hernieuwbare energie in 2020 haalbaar is.

Voorstel

Gelet op het voorgaande stellen wij u voor het besluit te nemen, als in concept in bijlage I verwoord.

Gedeputeerde Staten van Overijssel,

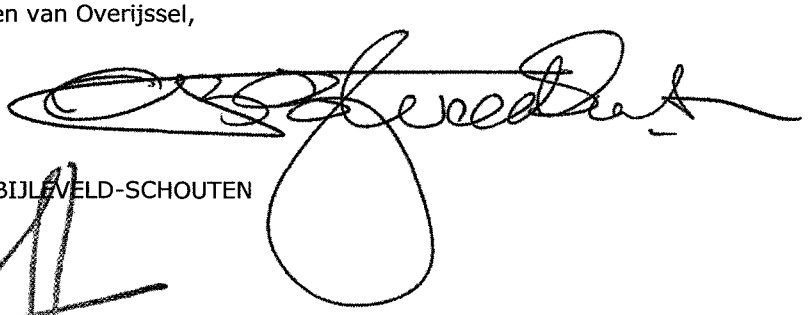

voorzitter,
MW. DRS. A.TH.B. BIJLEVELD-SCHOUTEN

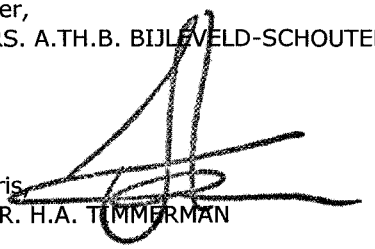

secretaris,
DHR. MR. H.A. TIMMERMAN

Bijlage I

Ontwerpbesluit nr. PS/2014/442

Provinciale Staten van Overijssel,

gelezen het voorstel van Gedeputeerde Staten d.d. 13 mei 2014 – kenmerk 2014/0095091

overwegende

1. de ambitie van de provincie om met het lopende programma Nieuwe Energie in 2020 ten minste 20% hernieuwbare energie te gebruiken;
2. de Tussenevaluatie van het programma die laat zien dat wij de ambitie niet halen en met het huidige beleid een aandeel van 11% hernieuwbare energie in 2020 bereiken;
3. Gedeputeerde Staten naar aanleiding van de uitkomsten van de Tussenevaluatie tot herijking van het programma hebben besloten om - binnen het programmabudget - zo dicht mogelijk bij de ambitie te komen;
4. Provinciale Staten aangegeven hebben bij het proces tot herijking nauw betrokken te willen zijn en dit vorm is gegeven in diverse bijeenkomsten;
5. dat bij de herijking de aanbevelingen uit de Tussenevaluatie en uw aandachtspunten zijn meegenomen, alsmede rekening is gehouden met de moties Van der Bent-Walder, Mulder, Van der Vegte c.s. en amendement Schipper;
6. dat versnelling nodig en mogelijk is om de ambitie 20% hernieuwbare energie in 2020 te halen door verbeteringen in aanpak binnen het programma;
7. dat stimulering van bio-energie alleen met duurzame biomassa wenselijk is;
8. dat het wenselijk is dit najaar te beschikken over enkele uitgewerkte beleidsvarianten voor voortzetting van het programma in de periode na 2015.

besluiten:

1. in te stemmen met de voorgestelde herijking van het programma Nieuwe Energie tot eind 2015 aan de hand van 9 thema's (in hoofdstuk 4), die hun doorwerking hebben op de investeringsgroepen binnen het beschikbare programmabudget.

2. in het bijzonder in te stemmen met de bijstelling van het beleid ten aanzien van bio-energie met als belangrijkste kenmerken (paragraaf 5.1 onder D):
    - zoveel mogelijk hoogwaardig gebruik van biomassa;
    - energiewinning bij voorkeur combineren met terugwinning van grondstoffen;
    - bijstelling praktisch potentieel biomassa naar 10 PJ bio-energie;
    - onderzoek naar verdere beperking eerste generatie biomassa voor energieopwekking, die geldt voor alle projecten met ondersteuning van de provincie.

3. de ontwikkeling van hernieuwbare energie nadrukkelijk mee te wegen in andere kerntaken en bedrijfsprocessen van de provincie, met name bij inkoop door de provincie en bij de programma's voor wonen, economie (waaronder landbouw en breedband), Overijssels Bestuur 20XX (burgerinitiatieven).

4. het college op te dragen de vier geschetste beleidsvarianten (Hink, Stap, Sprong en Ruimte voor lokaal initiatief) in afstemming met Provinciale Staten nader uit te werken, ter onderbouwing voor toekomstige besluitvorming over de voortzetting van het programma Nieuwe Energie (zie paragraaf 6.2).

Zwolle,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

griffier,

Bijlage II

Ontwikkeling opwekking hernieuwbare energie volgens Tussenevaluatie 2013 (PJ/jaar)

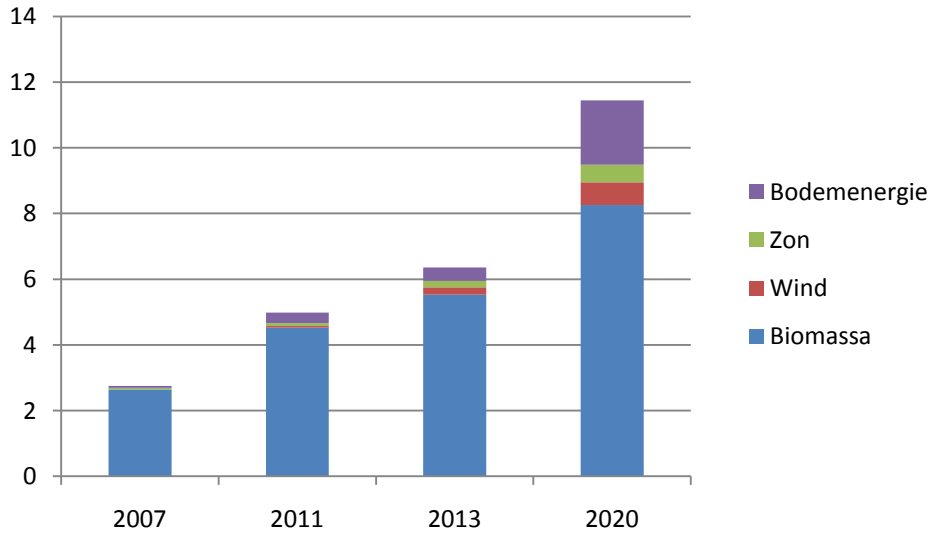

Bronnen: ECN rapport Tussenevaluatie 2013 en provincie Overijssel, bewerking team Beleidsinformatie

Bijlage III

Belangrijkste aanpak en instrumenten bestaand beleid

De huidige aanpak van de provincie werkt: deze leidt tot een hoger aandeel hernieuwbare energie. Zonder beleid van de provincie zouden wij in 2020 op ca. 6 % hernieuwbare energie uitkomen. Echter, verwacht wordt dat met het bestaande beleid het aandeel hernieuwbare energie groeit tot 11% en daarmee wordt de ambitie van 20% hernieuwbare energie in 2020 niet gehaald.
In het programma Nieuwe Energie, en de voorloper het Energiepact, is een mix aan instrumenten gehanteerd van enerzijds harde instrumenten (financiering, regelgeving, projectontwikkeling en - participatie) en anderzijds zachte instrumenten als samenwerken in koploperprojecten, kennisdeling en communicatie.

Wij willen de volgende inzet en instrumenten continueren om in ieder geval de 11% in 2020 te halen:

- Tenderregeling voor energieprojecten;
- Regeling Rijden op groen gas en elektriciteit;
- Subsidies voor haalbaarheidsstudies en energiescans;
- Energiefonds Overijssel;
- Project energiebesparing woningen (Overijsselse Aanpak 2.0) inclusief financiële regelingen
- Energiebesparing bedrijven met regelingen voor de MKB-bedrijven;
- Voldoende locaties realiseren voor minimaal de taakstelling van 85,5 MW windenergie;
- Vergunnen van WKO-installaties;
- Doorontwikkelen van aardwarmte in de Koekoekspolder;
- Participeren in Warmtenet Hengelo en Groen Gas Nederland;
- Stimuleren van zonne-energie;
- Overleg met de netbeheerders, gericht op ontwikkeling van de energie-infrastructuur (mede als aandeelhouder van Enexis);
- Ondersteunen kennisnetwerken en platforms als BEON en Pioneering;
- Stimuleren van koploperprojecten en innovatie transitietechnologieën;
- Aangaan van Green Deals met het Rijk.

Bijlage IV

Uitwerking thema's herijking 2014- 2015

Thema 1 Steun voor lokale initiatieven

De samenleving ondergaat een verandering die ook aangeduid wordt als sociaal ondernemerschap of actief burgerschap (burgerinitiatieven). Steeds meer (groepen) individuen, burgers en bedrijven, nemen de verantwoordelijkheid voor elkaar en voor de samenleving als geheel. Deze ontwikkeling speelt ook bij hernieuwbare energie: steeds meer lokale duurzame energiebedrijven en energiecoöperaties worden opgericht voor energiebesparing en duurzame energieopwekking.
De initiatieven lopen zeer uiteen voor wat betreft de organisatie, doelstelling, ambitieniveau en de aanwezige kennis. Bij een coöperatie treedt de (groep) initiatiefnemer zelf op als investeerder, soms speelt het bedrijfsleven die rol of is de overheid één van de kapitaalverschaffers. Wij ondersteunen in samenwerking met gemeenten het tot stand komen van deze initiatieven in alle ontwikkelingsfases: vanaf het idee tot aan een zelfstandig opererende organisatie. Hiervoor hebben wij een breed en flexibel aanbod aan middelen beschikbaar (zoals een ontwikkelbudget). De provincie kan ook een verbindende rol spelen voor kennisverspreiding met haar bestaande netwerk zoals het netwerk Duurzame Dorpen.
Wij willen vooral projecten ondersteunen die geïnitieerd worden door burgers en lokale ondernemers waarbij de burgers en lokale ondernemers de opbrengst kunnen delen, zoals grote zon- en windprojecten. Voor deze projecten willen wij ook financiële instrumenten inzetten. Naast zon en wind zijn participaties van burgers en ondernemers in bio-energieprojecten en geothermie projecten denkbaar. Belemmeringen in wet- en regelgeving waarop lokale energieprojecten stuiten proberen wij met lobby bij het Rijk weg te nemen.

Verwacht resultaat: 6 nieuwe lokale initiatieven in 2016; meer participatie bij wind- en grootschalige zon-PV projecten (mits ruimtelijk inpasbaar).

Thema 2 Balans tussen 'stokken' en 'wortels'

Bedrijven zijn volgens de Wet Milieubeheer verplicht om vanaf een bepaald energieverbruik energiebesparende maatregelen te nemen met een terugverdientijd van minder dan vijf jaar. Door onbekendheid met het onderwerp bij bedrijven en minder prioriteit vanuit toezicht en handhaving (was geen handhavingessentie) krijgt deze zorgplicht onvoldoende aandacht.
Actieve bedrijven, dat zijn bedrijven die al afspraken over energiemaatregelen hebben gemaakt en die een energiescan hebben uitgevoerd, ontzien wij vooreerst van handhaving. Dat betekent dat deze bedrijven geen controle op energiemaatregelen krijgen door de uitvoeringsdiensten en in plaats daarvan mee kunnen doen met de landelijke pilot Energie Prestatie Keurmerk (in aansluiting op uitgevoerde energiescans). Met bedrijven die een groot of middelgroot energiegebruik hebben willen wij prestatieafspraken maken en kennis verspreiden via branchegerichte leergroepen.
Bij de RUD IJsselland is recent een Kennispunt Energie gevestigd. Deze kan ook als kennispunt voor de Regionale Uitvoeringsdiensten Twente dienen.

Naast de woningbouwmaatregelen van de Overijsselse Aanpak 3.0 ('wortels') willen wij de mogelijkheden verkennen om in (fiscale) regelgeving een stimulans in te bouwen om het aantal gebouwen en woningen met lage energielabels terug te dringen.

De eigenaar van een gebouw is niet altijd de gebruiker. De scheiding tussen eigendom en gebruik leidt tot tegenstrijdige prikkels, ofwel 'split incentives': de baten van energiemaatregelen komen ten goede aan de gebruiker, terwijl de lasten voor rekening van de eigenaar zijn. Dit heeft een remmend effect op het tempo en de omvang van energiemaatregelen. Door afspraken te maken doorbreken wij de gevolgen van de 'split incentives' bij woningcorporaties, schoolgebouwen, huurpanden voor bedrijven en huurwoningen in de particuliere sector, met als doel dat ook de investeerder sneller profiteert van zijn investering.

Verwacht resultaat: Wij verwachten in 2014 en 2015 een reductie van het energiegebruik van 2% per jaar bij actieve bedrijven en bij 10% van alle passieve bedrijven.

Thema 3 Initiatiefnemer centraal

Wij willen de kennis, het contact en de middelen die wij inzetten toesnijden op de behoefte van de betreffende investeerders: bij de grootgebruikers en de netwerk –en energiebedrijven (vaak internationale bedrijven) is een één-op-één-relatie gewenst.
Bestaande gemeentelijke loketten willen wij koppelen om kennisuitwisseling met toeleverende bedrijven en 'goede voorbeelden' te verbeteren.

Aansluiting op de nationale Routekaarten[1] levert voor de bedrijven in Overijssel een extra ondersteuning op. De particuliere woningeigenaren en de woningbouwcorporaties willen wij bewegen om stappen te zetten richting energieneutraal renoveren. Hiervoor hebben wij met de Overijsselse Aanpak 3.0 de nodige instrumenten in huis. Daarbij willen wij 4.000 extra woningen met twee labelstappen laten verhogen en tegelijkertijd een groep renoveren tot energieneutrale woningen of blokken.
De huidige instrumenten voor de MKB-bedrijven willen wij uitbreiden en ook van toepassing laten zijn voor maatschappelijke bedrijven, zoals sportverenigingen en dorpshuizen.

Verwacht resultaat: Ca. 100 bedrijven committeren zich tot 15-20% energiebesparing, verbetering 4.000 woningen met twee labelstappen (enkele daarvan zijn energieneutraal). Zuiniger publieke gebouwen, waaronder monumenten.

Thema 4 Pilots voor innovatie

Om innovatie een kans te geven willen wij pilots actief ondersteunen op terreinen die in de toekomst belangrijk worden. Wij denken hierbij aan pilots voor energieopslag en balancering van de netcapaciteit, zoals bijvoorbeeld een pilot 'power to gas'.
Hiertoe behoren ook pilotprojecten van de Topsector Energie (TKI Energie) en technische pilots die leiden tot nieuwe transitietechnieken als pyrolyse, vergassing, nieuwe toepassing van zon-PV en zon-thermisch, en kleine innovatieve windturbines.

Toepassing van innovaties in de praktijk vragen ook om ruimte in het landelijk en stedelijk gebied. Er zijn vaak geen "spelregels" beschikbaar over inpassing van zonnevelden, energieteelt of installaties in natuurgebieden. Om tot versnelling te komen willen wij zoeken naar de rek, ruimte en kansen in de wet- en regelgeving. Wij denken aan gebieden met maximale experimenteerruimte: proeftuinen waarin overheden gewenste ontwikkelingen stimuleren door buiten de huidige kaders te zoeken. Voor projecten als Bio-energiedorp kunnen wij actief ondersteuning bieden of 'trekker' zijn.

Verwacht resultaat: Enkele technische pilots, 1–2 Bio-energiedorpen (gemeenschap tussen 1.000 – 3.000 inwoners) en enkele zonnevelden van totaal 5 – 10 MW.

Thema 5 Stimuleren andere oogstmethodes

Warmtebenutting uit industriële restwarmte, geothermie en biomassa heeft een groot potentieel en zal de komende jaren aan betekenis winnen. Wij willen inzichtelijk krijgen wat de mogelijkheden zijn voor restwarmtebenutting in Overijssel. Uitgaande van het potentieel aan restwarmte dat goed is voor ruim 60.000 wooneenheden, willen wij een Visie op Warmte met een plan van aanpak opstellen. Hiermee ontstaat ook een kader voor de reeds lopende warmtenetprojecten.
Warmtenetten komen moeizaam tot stand omdat zij buiten het gereguleerde domein van de netwerkbedrijven als Enexis vallen en de verantwoordelijkheden voor aanleg en beheer wettelijk niet zijn vastgelegd. Het vinden van de juiste partijen die willen investeren in warmtenetten is cruciaal, hierbij willen wij als provincie een rol nemen.
Naast de huidige energiebronnen uit biomassa, zonnepanelen, wind en bodem willen wij nadrukkelijk inzetten op nieuwe toepassingen van energiebronnen. Warmte uit zonne-energie (zoals bijvoorbeeld zonneboilers) is geschikt voor woningen en organisaties die veel warm water gebruiken. Doordat gebouwen steeds beter geïsoleerd zijn zal relatief meer energie voor warm tapwater nodig zijn. Met zonthermische systemen is een aanzienlijke energiebesparing te behalen: in Overijssel bedraagt het potentieel ca. 1100 TJ (ca 600 MW)[2].
Er zijn veel mogelijkheden om energie uit (afval)water te besparen en op te wekken. De waterschappen laten in projecten als 'Energiefabriek' en 'Masterplan Water en Energie' zien dat warmte van af te voeren (afval)water opnieuw gebruikt kan worden, zoals voor de verwarming van een zwembad in Raalte. Door innovatieve, compleet andere zuiveringstechnologieën kan een enorme energiebesparing bereikt worden en de biogasproductie uit het zuiveringslib worden verhoogd. Ook willen wij onderzoeken welke mogelijkheden in Overijssel zijn voor rendabele waterkrachtinstallaties (er is één kleine waterkrachtinstallatie in de Overijsselse Vecht).
Ook op kleinschalige (innovatieve) windprojecten, die ruimtelijk gemakkelijk inpasbaar zijn, en hybride systemen zoals luchtwarmtepompen en CV-ketels, willen wij nadrukkelijk inzetten.

Verwacht resultaat: Visie op Warmte: verduurzaming en uitbreiding warmtenetten; ca. 1.000 nieuwe zon-thermische installaties, 1-2 projecten met restwarmte uit (afval)water, 1- 2 kleine waterkrachtcentrales, efficiëntieverbeteringen bij rioolwaterzuiveringen.

---

[1] Routekaart is een hulpmiddel voor bedrijven die vallen onder de Meerjarenafspraken 3 (MJA 3) en Meerjarenafspraken Energie-Efficiency (MEE) om meer dan 30 % efficiëntieverbeteringen tot 2030 te halen. Routekaarten vertalen (niet-)technologische aspecten per bedrijvensector naar acties om in 2030 te komen tot een duurzame en concurrerende industrie.
[2] Rapport "Inventarisatie zonne-energie Overijssel", Saxion Hogescholen, juni 2010

Thema 6 Podium voor de energiepionier (#NEOverijssel)

Mensen vertrouwen mensen die zij waarderen. Dit kan de buurman zijn, maar ook de celebrity die op facebook een actie start. In de marketing wordt voor houding en zelfgedragsverandering uitgegaan van een mix van sociale en traditionele media en live ervaringen. Motivatie is niet langer doorslaggevend, maar de ervaring en het 'vaak horen van de juiste mensen'. Dat laatste is gebaseerd op de gedachte dat als zes vertrouwde contacten de ontvanger vertellen dat iets belangrijk is, dit de ontvanger overtuigt dat het belangrijk is. De boodschap en de boodschapper zijn dus belangrijker geworden dan het medium.
Hier zet het programma Nieuwe Energie Overijssel op in: het webplatform www.overijsselheeftnieuweenergie.nl. Een webplatform dat energiepioniers in film, foto en artikel prijst vanwege hun daadkracht en vernieuwing. Deze content wordt gratis ter beschikking gesteld aan de geïnterviewde, vakbladen, media, gemeenten en branche organisaties. Om meer dan energiepioniers te bereiken biedt het platform vooral ook interessante actualiteit, evenementen, aanbiedingen en vragen. Al deze content kan zeer eenvoudig en gratis gedeeld worden via buttons naar email, facebook en twitter (linkedin staat op de wensenlijst).

Verwacht resultaat: een groep aansprekende koplopers, communicatie en informatie inspireren anderen tot navolging.

Thema 7 Aanvullende externe financiering, verbeteren werking Energiefonds

Naast onze eigen programmamiddelen en het Energiefonds Overijssel willen wij veel meer gebruik maken van regelingen van het Rijk (Topsectorenbeleid via TKI's, Green Deals), van Europese operationele programma's als POP 3, Leader, EFRO, Interreg en de thematische fondsen als Horizon 2020. Ook willen wij extra financiering aantrekken van bijvoorbeeld Europese Investeringsbank, het Nationale Investeringsinstituut (i.o.) of particuliere fondsen en van nieuwe investeerders zoals verzekeringsmaatschappijen.
De beschikbare financiële regelingen willen we, conform de motie Van der Vegte cs, aan meer doelgroepen aanbieden, zoals aan sportverenigingen en energiecorporaties.

Het Energiefonds Overijssel is begin 2013 gestart en na 15 woningcorporaties (in juni 2013) zijn eind 2013 ook de eerste opwekkingsprojecten gefinancierd. Evaluatie van het Energiefonds is voorzien eind 2014.
Wij willen, enigszins vooruitlopend op de evaluatie, enkele mogelijkheden aangeven, die kunnen leiden tot een betere werking van het fonds.

- Verlaging van het minimale leenbedrag (nu 1 miljoen euro)
- Meer ruimte voor innovatieve projecten met een hoger risicoprofiel (mogelijk gebruik makend van Europese programma's) en voor maatschappelijk vastgoed.
- Aantrekken van externe financiering, met name om de ruimte voor woningcorporaties te vergroten.

Wij zullen deze mogelijkheden samen met Energiefonds Overijssel verkennen en bij de evaluatie eind 2014 daarop terug komen.

Verwacht resultaat:

- Ca. € 50 - 100 miljoen extra externe financiering voor projecten, met name voor woningcorporaties;
- Opties voor verbetering Energiefonds Overijssel en die meenemen bij de evaluatie van het fonds eind 2014**.**

Thema 8 Versterken verbindingen met andere provinciale programma's

Het sterker verbinden van verschillende opgaven, met name waar verschillende programma's dezelfde uitvoerders benaderen. Voor de jaren 2014/15 liggen met name kansen voor het verkennen en opzetten van gezamenlijke projecten en programma's bij:

1. Programma Wonen: koppelen van de doelen en instrumenten van de programma's wonen en de Overijsselse Aanpak voor energiebesparing bij woningen en daarbij de energiedoelen een plek geven in de processen tot vorming van de regionale woonvisies en te komen tot nieuwe woonafspraken per 1 januari 2016;
2. Uitvoeringsprogramma Regionale Economie:
   - het stroomlijnen van provinciaal beleid, provinciale loketten en het relatiemanagement met het MKB;
   - het aanjagen van de transitie van het landbouwbedrijfsleven naar betere benutting van grondstoffen, mineralen en energie (Agrofood, Biobased Economy);
   - een verkenning van de mogelijkheid van een regeling 'Asbest eraf, zonnepanelen erop' voor vitalisering van bedrijventerreinen;
   - aansluiting op het project Breedband;

3. Programma Overijssels Bestuur 20XX: gezamenlijk ondersteunen van lokale initiatieven, ook als ze betrekking hebben op meer dan energie alleen.

Verder is uitvoering van het programma Nieuwe Energie gebaat bij de Human Capital Agenda, dat bijdraagt aan opleiding van voldoende technici om energieprojecten uit te kunnen voeren. Tevens zijn er koppelingen met rijden op groen gas en elektrisch rijden, het programma voor de ondergrond (energieopslag), en de aanpak leegstand kantoren. Met Energielandschappen Overijssel willen wij ervaring opdoen op ruimtelijk inpassen van nieuwe energievraagstukken, zoals voor zonnevelden. Het beleidstraject Ruimtelijke sturing op duurzame energieopwekking verkent de mogelijkheden om vanuit het ruimtelijk beleid meer duurzame energie mogelijk te maken. Het programma Ondergrond biedt naast winning van warmte of koude (warmte-koude-opslag) en warmte uit geothermie ook kansen voor bijvoorbeeld energieopslag. Deze ervaringen kunnen een rol spelen bij de komende herziening van de Omgevingsvisie Overijssel in 2015 op het onderdeel energie.

Verwacht resultaat: Energie wordt als aspect meegewogen bij andere opgaven en programma's; ontwikkelen van enkele gezamenlijke projecten en programma's. Het halen van de energiedoelstelling wordt hierdoor versterkt.

Thema 9 Verdere verduurzaming van overheidsorganisaties

Het programma Nieuwe Energie vraagt inwoners en bedrijven om te investeren in energiebesparing en hernieuwbare energie. De kracht van onze oproep voor deze maatschappelijke opgave versterkt als wij zelf laten zien de boodschap serieus te nemen. De afgelopen jaren zijn hierin goede stappen gezet, bijvoorbeeld met zonnepanelen en warmte- en koudeopslag bij het provinciehuis en twee steunpunten, elektrische laadpalen op het parkeerterrein en duurzaamheid als afwegingscriterium bij aanbestedingen zoals van het taxivervoer. Daarnaast is een gefaseerde inbedding van green accounting gestart met een impactanalyse door middel van een tweejaarlijkse CO_2-footprint. Wij continueren deze ingezette koers en op basis van de goede ervaringen bij openbare verlichting willen wij met gemeenten en waterschappen kennis delen en afspraken maken over:

a. verdere energiebesparing bij gebouwen (van gemeentes, waterschappen en provincie);
b. vergroening van het energiegebruik;
c. meer bedrijfsvoertuigen die rijden en varen op hernieuwbare energie (LNG, groen gas of elektriciteit;
d. besparing van de zakelijke kilometers van medewerkers met eigen vervoer;
e. het benutten van vrijkomende biomassa uit natuur, landschap en bermonderhoud voor bio-energie;
f. duurzame aanbestedingen (o.a. in het OV).

In alle interne bedrijfsprocessen zoals inkoop, aanbesteding, eigen gebouw en wagenpark, maar ook bedrijfsprocessen waar decentrale overheden de regie voeren zoals onderhoud en beheer van natuur en wegen (en kanalen), openbaar vervoer, zal de afweging voor hernieuwbare energie een rol moeten spelen. In de fase van planvorming van andere overheidstaken zal energiebesparing en opwekking van hernieuwbare energie meegenomen moeten worden.

Verwacht resultaat: lager fossiel energiegebruik bij gebouwen van overheidsorganisaties en grotere geloofwaardigheid naar andere externe partners (bedrijven, inwoners).

Bijlage V

Beleid ten aanzien van bio-energie

1 Het aandeel van bio-energie bedraagt in 2014 ca. 90% van de totale hoeveelheid hernieuwbare energie in Overijssel en blijft ook de komende jaren de belangrijkste energievorm. Van de regionale biomassa is mestoverschot de grootste - en meest onbenutte - stroom en in theorie goed voor 27 petajoule opgewekte energie, van in totaal 29 petajoule energie uit alle biomassa[1]. Dit theoretische potentieel wordt thans niet eens benaderd met 7 mestvergisters in Overijssel. Er zijn veel plannen voor kleine monovergisters en voor enkele grotere vergisters. In theorie kan met puur mestvergisting (monovergisting) ca. 10 % van het totale gebruik aan stroom en warmte in Overijssel worden gedekt, met covergisting (waar naast mest ook andere biomassa gebruikt wordt) is de bijdrage nog veel groter. Vanwege de grote benodigde hoeveelheid cosubstraten en de hoge prijzen is dit echter niet realistisch.[2]

2 Door de hoge prijzen van cosubstraten is een zoektocht ontstaan naar geschikte goedkope (laagwaardige) biomassa en naar efficiëntie verbeteringen van de technieken. Covergisting is een optie als de exploitant beschikt over eigen biomassa en niet afhankelijk is van de markt. Bij grote mest(co)vergisters wordt schaalvoordeel bereikt, maar het grote aantal vervoerbewegingen dat nodig is voor aanvoer van mest (en cosubstraten) is een nadeel. Onze voorkeur gaat uit naar kleinschalige boerderijvergisters die hoofdzakelijk hun eigen mest verwerken. De productie van biogas per kuub mest is daar het grootst, omdat dagverse mest in de vergister gaat. Bovendien wordt diffuse emissie van het broeikasgas methaan vermeden.

3 Met de verruiming van het budget van de landelijke stimuleringsregeling voor duurzame energie (SDE+) en de verplichte mestverwerking vanuit de mestwetgeving stijgen de kansen voor mestvergisting de komende jaren. Kenmerkend bij met name vergistingsprojecten is de lastige rendabiliteit van een installatie (hoge kosten inkoop biomassa en afzet digestaat) en de financiering van de investering (terughoudendheid banken). Dat maakt verbeteringen in de technologie en efficiëntieverhoging noodzakelijk.

4 Te verwachten is dat biomassa een steeds bredere toepassing krijgt als grondstof: voor bulk chemicaliën en materialen, voedsel en voedermiddel, farmaceutische producten en fijne chemicaliën. Het biomassagebruik kent een cascadering waarbij het niet gaat om de keuze vóór biomaterialen *of* vóór bio-energie, maar om gelijktijdige inzet van biomassa voor zowel biomaterialen (grondstoffen) als bio-energie (reststromen). Hier ligt een sterke relatie met een zo goed, zuinig en hoogwaardig mogelijk gebruik van beschikbare grondstoffen en terugwinning van grondstoffen als basis voor een circulaire of biobased economie.

5 Dit is aanleiding om het biomassapotentieel dat beschikbaar is voor energiedoeleinden bij te stellen. Het biomassapotentieel met de *huidige* conversietechnieken bedraagt dan ongeveer nog een derde van het theoretische potentieel: circa 10 PJ[3]. Willen wij op termijn meer dan 10 PJ aan bio-energie opwekken, is innovatie nodig. Een goed voorbeeld is het bedrijf Empyro, dat in 2014 start met de bouw van een fabriek die pyrolyse-olie produceert. Deze innovatieve biobrandstof betekent een doorbraak in de energietransitie en zal ingezet worden bij de gasturbine van de Universiteit Twente en bij Campina Friesland in Gelderland. Bij de overige biomassastromen (rietafval, bermmaaisel, snoeihout en grassen) spelen vooral logistieke aspecten een rol. Met onze ondersteuning van pilots (zoals voor bermmaaisel, mobiele torrefactie en pyrolyse) hopen wij een doorbraak mogelijk te maken voor deze biomassastromen.

6 Toelichting duurzaamheideisen biomassa
Het maatschappelijke draagvlak voor bio-energie hangt af van de inzet van *duurzame* biomassa. Voor onze subsidieregelingen en het Energiefonds hebben wij duurzaamheideisen vastgesteld: biomassa moet voldoen aan de landelijke duurzaamheidcriteria van de richtlijn NTA 80 80. Het betreft in hoofdzaak biomassa van de zogenaamde 2e en 3e generatie, mest en reststromen waarvan de herkomst bekend is en geen andere toepassing meer mogelijk is. Voor energieprojecten die een beroep doen op het Energiefonds zijn de eisen nog verder aangescherpt door een afstandcriterium toe te voegen: minimaal 50% van de biomassa moet afkomstig zijn uit de regio (binnen een straal van 150 km), het overige deel mag uit de wijde regio komen. Ook mag het aandeel primaire landbouwgewassen maximaal 20% bedragen, mits zij afkomstig zijn van regionale oorsprong. Bij mestvergisting is dit vaak nog nodig voor een goede mix van de biomassa.

[1] Energieatlas Overijssel, CBS gegevens.
[2] Mest(co)vergisting en biogas/groen gas productie in Overijssel; Ervaringsproblemen, kansen en verbeterstrategieën, John Vos (BTG) en Kor Zwart (WUR/Alterra), 2013
[3] Evaluation of available biomass feedstock in Overijssel, UT, Evren Özcan, 2012.

Volgens de Commissie Corbey is duurzaamheid van biomassa een leerproces. De landelijke richtlijn NTA 80 80 wordt binnenkort herzien, waarbij ook naar duurzaamheideisen als Carbon Dept ('koolstofschuld'), indirect landgebruik, biodiversiteit en cascadering gekeken wordt. Het gehanteerde begrip 'voedselgewassen' is eigenlijk niet meer dekkend volgens de Commissie Corbey, omdat van een gewas nooit 100 % eetbaar is en nieuwe technologieën erin slagen om delen van een plant, die nu niet eetbaar zijn, om te zetten naar producten die wel eetbaar zijn. Treffender is dat biomassa voor energieopwekking niet ten koste mag gaan van 'voedselzekerheid' (beschikbaarheid en toegang tot gezond voedsel voor de langere termijn).
Houtachtige biomassa is schaars en in Nederland onvoldoende beschikbaar voor grootschalige inzet. Hiervoor is import nodig. Bij de CO_2-beoordeling van houtstromen volgens de huidige NTA-richtlijn wordt een relatief grote transportafstand meegenomen en deze valt gezien het milieueffect in het 'niet'. Voor geïmporteerd hout is het wel van belang dat het niet van illegale ontbossing komt en legaal is geproduceerd (garanties volgens Europese Houtverordening EU 995/2010). Via boscertificeringssystemen zoals FSC kan duurzaam bosbeheer geborgd worden.[4]

7 Gezien deze ontwikkelingen willen wij onderzoeken of wij de duurzaamheideisen voor biomassa moeten herzien voor alle projecten die wij ondersteunen. De voorkeur blijft uitgaan naar mest en biomassa ven 2e en 3e generatie (reststromen die niet meer hoogwaardiger kunnen worden toegepast als bijvoorbeeld grondstof, voedsel en diervoedergewas). Biomassa blijven wij toetsen aan de criteria voor duurzaamheid van de landelijke richtlijn NTA 8080, ook na herziening en mogelijke aanscherping van deze richtlijn. Voor houtachtige biomassa is de afstandeis van 150 km c.q. 350 km te beperkend gebleken voor grote projecten die bij het Energiefonds ondersteuning aanvragen. Deze zal worden vervangen door de eis dat het hout afkomstig moet zijn uit één van de 28 Europese landen, waar de legaliteit en het duurzame bosbeheer van de biomassaherkomst beoordeeld kan worden. Uitzonderingen daarop zijn met toestemming van het college mogelijk voor import van hout uit Noord Amerika, mits de herkomst uit duurzaam bosbeheer aangetoond wordt. Volgens de Omgevingsvisie subsidiëren wij geen projecten waar voedselgewassen bijgemengd worden. In de regelingen voor het Energiefonds is dit verbijzonderd tot maximaal 20% eerste generatie biomassa. Wij willen dit laten gelden voor alle provinciale financiële ondersteuning, zoals de tenderregeling.
Daarnaast willen wij onderzoeken of wij het aandeel eerste generatie biomassa zoals energiemaïs in de vergisters nog verder terug kunnen brengen dan 20%. Deze aanscherping is ingegeven doordat steeds meer bedrijven deze biomassastromen vervangen door laagwaardige en goedkopere stromen zoals bermmaaisel, lof en andere reststromen uit de landbouw en de agro-foodsector.

8 Nieuwe activiteiten op het gebied van bio-energie in 2014 en 2015 zijn:

- Financiering bio-energieprojecten vanuit het Energiefonds;
- Ondersteuning technische pilots (ook TKI en green deals) en projecten voor kennisverspreiding en inzet nieuwe technologieën;
- Lobby voor stimulerende wet- en regelgeving (digestaat, mestwetgeving, SDE+);
- Volledig beeld van het biomassa potentieel inclusief de reststromen uit de landbouw en de Voedsel- en genotmiddelensector;
- het koploperproject Bio-energiedorp starten;
- ondersteuning Open Innovatiecentrum Bio-energie;
- concrete norm voor een maximaal aandeel eerste generatie uit regelingen Energiefonds Overijssel ook toepassen op overige financiële regelingen;
- onderzoeken of de duurzaamheideisen voor eerste generatie biomassa scherper kunnen zijn voor alle ondersteunde projecten.

[4] Bron: www.corbey.nl

Bijlage II

Ontwikkeling opwekking hernieuwbare energie volgens Tussenevaluatie 2013 (PJ/jaar)

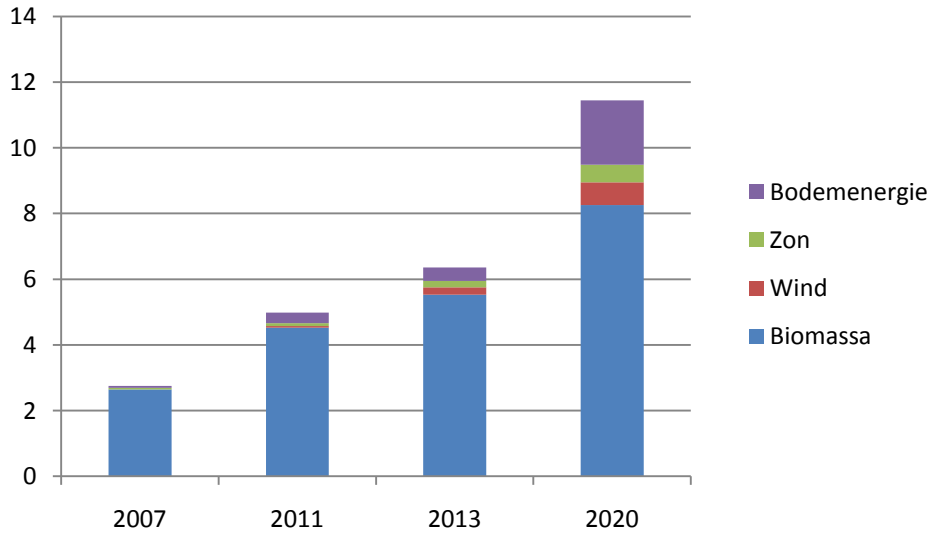

Bronnen: ECN rapport Tussenevaluatie 2013 en provincie Overijssel, bewerking team Beleidsinformatie

Bijlage III

Belangrijkste aanpak en instrumenten bestaand beleid

De huidige aanpak van de provincie werkt: deze leidt tot een hoger aandeel hernieuwbare energie. Zonder beleid van de provincie zouden wij in 2020 op ca. 6 % hernieuwbare energie uitkomen. Echter, verwacht wordt dat met het bestaande beleid het aandeel hernieuwbare energie groeit tot 11% en daarmee wordt de ambitie van 20% hernieuwbare energie in 2020 niet gehaald.
In het programma Nieuwe Energie, en de voorloper het Energiepact, is een mix aan instrumenten gehanteerd van enerzijds harde instrumenten (financiering, regelgeving, projectontwikkeling en - participatie) en anderzijds zachte instrumenten als samenwerken in koploperprojecten, kennisdeling en communicatie.

Wij willen de volgende inzet en instrumenten continueren om in ieder geval de 11% in 2020 te halen:

- Tenderregeling voor energieprojecten;
- Regeling Rijden op groen gas en elektriciteit;
- Subsidies voor haalbaarheidsstudies en energiescans;
- Energiefonds Overijssel;
- Project energiebesparing woningen (Overijsselse Aanpak 2.0) inclusief financiële regelingen
- Energiebesparing bedrijven met regelingen voor de MKB-bedrijven;
- Voldoende locaties realiseren voor minimaal de taakstelling van 85,5 MW windenergie;
- Vergunnen van WKO-installaties;
- Doorontwikkelen van aardwarmte in de Koekoekspolder;
- Participeren in Warmtenet Hengelo en Groen Gas Nederland;
- Stimuleren van zonne-energie;
- Overleg met de netbeheerders, gericht op ontwikkeling van de energie-infrastructuur (mede als aandeelhouder van Enexis);
- Ondersteunen kennisnetwerken en platforms als BEON en Pioneering;
- Stimuleren van koploperprojecten en innovatie transitietechnologieën;
- Aangaan van Green Deals met het Rijk.

Bijlage IV

Uitwerking thema's herijking 2014- 2015

Thema 1 Steun voor lokale initiatieven

De samenleving ondergaat een verandering die ook aangeduid wordt als sociaal ondernemerschap of actief burgerschap (burgerinitiatieven). Steeds meer (groepen) individuen, burgers en bedrijven, nemen de verantwoordelijkheid voor elkaar en voor de samenleving als geheel. Deze ontwikkeling speelt ook bij hernieuwbare energie: steeds meer lokale duurzame energiebedrijven en energiecoöperaties worden opgericht voor energiebesparing en duurzame energieopwekking.
De initiatieven lopen zeer uiteen voor wat betreft de organisatie, doelstelling, ambitieniveau en de aanwezige kennis. Bij een coöperatie treedt de (groep) initiatiefnemer zelf op als investeerder, soms speelt het bedrijfsleven die rol of is de overheid één van de kapitaalverschaffers. Wij ondersteunen in samenwerking met gemeenten het tot stand komen van deze initiatieven in alle ontwikkelingsfases: vanaf het idee tot aan een zelfstandig opererende organisatie. Hiervoor hebben wij een breed en flexibel aanbod aan middelen beschikbaar (zoals een ontwikkelbudget). De provincie kan ook een verbindende rol spelen voor kennisverspreiding met haar bestaande netwerk zoals het netwerk Duurzame Dorpen.
Wij willen vooral projecten ondersteunen die geïnitieerd worden door burgers en lokale ondernemers waarbij de burgers en lokale ondernemers de opbrengst kunnen delen, zoals grote zon- en windprojecten. Voor deze projecten willen wij ook financiële instrumenten inzetten. Naast zon en wind zijn participaties van burgers en ondernemers in bio-energieprojecten en geothermie projecten denkbaar. Belemmeringen in wet- en regelgeving waarop lokale energieprojecten stuiten proberen wij met lobby bij het Rijk weg te nemen.

Verwacht resultaat: 6 nieuwe lokale initiatieven in 2016; meer participatie bij wind- en grootschalige zon-PV projecten (mits ruimtelijk inpasbaar).

Thema 2 Balans tussen 'stokken' en 'wortels'

Bedrijven zijn volgens de Wet Milieubeheer verplicht om vanaf een bepaald energieverbruik energiebesparende maatregelen te nemen met een terugverdientijd van minder dan vijf jaar. Door onbekendheid met het onderwerp bij bedrijven en minder prioriteit vanuit toezicht en handhaving (was geen handhavingessentie) krijgt deze zorgplicht onvoldoende aandacht.
Actieve bedrijven, dat zijn bedrijven die al afspraken over energiemaatregelen hebben gemaakt en die een energiescan hebben uitgevoerd, ontzien wij vooreerst van handhaving. Dat betekent dat deze bedrijven geen controle op energiemaatregelen krijgen door de uitvoeringsdiensten en in plaats daarvan mee kunnen doen met de landelijke pilot Energie Prestatie Keurmerk (in aansluiting op uitgevoerde energiescans). Met bedrijven die een groot of middelgroot energiegebruik hebben willen wij prestatieafspraken maken en kennis verspreiden via branchegerichte leergroepen.
Bij de RUD IJsselland is recent een Kennispunt Energie gevestigd. Deze kan ook als kennispunt voor de Regionale Uitvoeringsdiensten Twente dienen.

Naast de woningbouwmaatregelen van de Overijsselse Aanpak 3.0 ('wortels') willen wij de mogelijkheden verkennen om in (fiscale) regelgeving een stimulans in te bouwen om het aantal gebouwen en woningen met lage energielabels terug te dringen.

De eigenaar van een gebouw is niet altijd de gebruiker. De scheiding tussen eigendom en gebruik leidt tot tegenstrijdige prikkels, ofwel 'split incentives': de baten van energiemaatregelen komen ten goede aan de gebruiker, terwijl de lasten voor rekening van de eigenaar zijn. Dit heeft een remmend effect op het tempo en de omvang van energiemaatregelen. Door afspraken te maken doorbreken wij de gevolgen van de 'split incentives' bij woningcorporaties, schoolgebouwen, huurpanden voor bedrijven en huurwoningen in de particuliere sector, met als doel dat ook de investeerder sneller profiteert van zijn investering.

Verwacht resultaat: Wij verwachten in 2014 en 2015 een reductie van het energiegebruik van 2% per jaar bij actieve bedrijven en bij 10% van alle passieve bedrijven.

Thema 3 Initiatiefnemer centraal

Wij willen de kennis, het contact en de middelen die wij inzetten toesnijden op de behoefte van de betreffende investeerders: bij de grootgebruikers en de netwerk –en energiebedrijven (vaak internationale bedrijven) is een één-op-één-relatie gewenst.
Bestaande gemeentelijke loketten willen wij koppelen om kennisuitwisseling met toeleverende bedrijven en 'goede voorbeelden' te verbeteren.

Aansluiting op de nationale Routekaarten[1] levert voor de bedrijven in Overijssel een extra ondersteuning op. De particuliere woningeigenaren en de woningbouwcorporaties willen wij bewegen om stappen te zetten richting energieneutraal renoveren. Hiervoor hebben wij met de Overijsselse Aanpak 3.0 de nodige instrumenten in huis. Daarbij willen wij 4.000 extra woningen met twee labelstappen laten verhogen en tegelijkertijd een groep renoveren tot energieneutrale woningen of blokken.
De huidige instrumenten voor de MKB-bedrijven willen wij uitbreiden en ook van toepassing laten zijn voor maatschappelijke bedrijven, zoals sportverenigingen en dorpshuizen.

Verwacht resultaat: Ca. 100 bedrijven committeren zich tot 15-20% energiebesparing, verbetering 4.000 woningen met twee labelstappen (enkele daarvan zijn energieneutraal). Zuiniger publieke gebouwen, waaronder monumenten.

Thema 4 Pilots voor innovatie

Om innovatie een kans te geven willen wij pilots actief ondersteunen op terreinen die in de toekomst belangrijk worden. Wij denken hierbij aan pilots voor energieopslag en balancering van de netcapaciteit, zoals bijvoorbeeld een pilot 'power to gas'.
Hiertoe behoren ook pilotprojecten van de Topsector Energie (TKI Energie) en technische pilots die leiden tot nieuwe transitietechnieken als pyrolyse, vergassing, nieuwe toepassing van zon-PV en zon-thermisch, en kleine innovatieve windturbines.

Toepassing van innovaties in de praktijk vragen ook om ruimte in het landelijk en stedelijk gebied. Er zijn vaak geen "spelregels" beschikbaar over inpassing van zonnevelden, energieteelt of installaties in natuurgebieden. Om tot versnelling te komen willen wij zoeken naar de rek, ruimte en kansen in de wet- en regelgeving. Wij denken aan gebieden met maximale experimenteerruimte: proeftuinen waarin overheden gewenste ontwikkelingen stimuleren door buiten de huidige kaders te zoeken. Voor projecten als Bio-energiedorp kunnen wij actief ondersteuning bieden of 'trekker' zijn.

Verwacht resultaat: Enkele technische pilots, 1–2 Bio-energiedorpen (gemeenschap tussen 1.000 – 3.000 inwoners) en enkele zonnevelden van totaal 5 – 10 MW.

Thema 5 Stimuleren andere oogstmethodes

Warmtebenutting uit industriële restwarmte, geothermie en biomassa heeft een groot potentieel en zal de komende jaren aan betekenis winnen. Wij willen inzichtelijk krijgen wat de mogelijkheden zijn voor restwarmtebenutting in Overijssel. Uitgaande van het potentieel aan restwarmte dat goed is voor ruim 60.000 wooneenheden, willen wij een Visie op Warmte met een plan van aanpak opstellen. Hiermee ontstaat ook een kader voor de reeds lopende warmtenetprojecten.
Warmtenetten komen moeizaam tot stand omdat zij buiten het gereguleerde domein van de netwerkbedrijven als Enexis vallen en de verantwoordelijkheden voor aanleg en beheer wettelijk niet zijn vastgelegd. Het vinden van de juiste partijen die willen investeren in warmtenetten is cruciaal, hierbij willen wij als provincie een rol nemen.
Naast de huidige energiebronnen uit biomassa, zonnepanelen, wind en bodem willen wij nadrukkelijk inzetten op nieuwe toepassingen van energiebronnen. Warmte uit zonne-energie (zoals bijvoorbeeld zonneboilers) is geschikt voor woningen en organisaties die veel warm water gebruiken. Doordat gebouwen steeds beter geïsoleerd zijn zal relatief meer energie voor warm tapwater nodig zijn. Met zonthermische systemen is een aanzienlijke energiebesparing te behalen: in Overijssel bedraagt het potentieel ca. 1100 TJ (ca 600 MW)[2].
Er zijn veel mogelijkheden om energie uit (afval)water te besparen en op te wekken. De waterschappen laten in projecten als 'Energiefabriek' en 'Masterplan Water en Energie' zien dat warmte van af te voeren (afval)water opnieuw gebruikt kan worden, zoals voor de verwarming van een zwembad in Raalte. Door innovatieve, compleet andere zuiveringstechnologieën kan een enorme energiebesparing bereikt worden en de biogasproductie uit het zuiveringslib worden verhoogd. Ook willen wij onderzoeken welke mogelijkheden in Overijssel zijn voor rendabele waterkrachtinstallaties (er is één kleine waterkrachtinstallatie in de Overijsselse Vecht).
Ook op kleinschalige (innovatieve) windprojecten, die ruimtelijk gemakkelijk inpasbaar zijn, en hybride systemen zoals luchtwarmtepompen en CV-ketels, willen wij nadrukkelijk inzetten.

Verwacht resultaat: Visie op Warmte: verduurzaming en uitbreiding warmtenetten; ca. 1.000 nieuwe zon-thermische installaties, 1-2 projecten met restwarmte uit (afval)water, 1- 2 kleine waterkrachtcentrales, efficiëntieverbeteringen bij rioolwaterzuiveringen.

---

[1] Routekaart is een hulpmiddel voor bedrijven die vallen onder de Meerjarenafspraken 3 (MJA 3) en Meerjarenafspraken Energie-Efficiency (MEE) om meer dan 30 % efficiëntieverbeteringen tot 2030 te halen. Routekaarten vertalen (niet-)technologische aspecten per bedrijvensector naar acties om in 2030 te komen tot een duurzame en concurrerende industrie.
[2] Rapport "Inventarisatie zonne-energie Overijssel", Saxion Hogescholen, juni 2010

Thema 6 Podium voor de energiepionier (#NEOverijssel)

Mensen vertrouwen mensen die zij waarderen. Dit kan de buurman zijn, maar ook de celebrity die op facebook een actie start. In de marketing wordt voor houding en zelfgedragsverandering uitgegaan van een mix van sociale en traditionele media en live ervaringen. Motivatie is niet langer doorslaggevend, maar de ervaring en het 'vaak horen van de juiste mensen'. Dat laatste is gebaseerd op de gedachte dat als zes vertrouwde contacten de ontvanger vertellen dat iets belangrijk is, dit de ontvanger overtuigt dat het belangrijk is. De boodschap en de boodschapper zijn dus belangrijker geworden dan het medium.
Hier zet het programma Nieuwe Energie Overijssel op in: het webplatform www.overijsselheeftnieuweenergie.nl. Een webplatform dat energiepioniers in film, foto en artikel prijst vanwege hun daadkracht en vernieuwing. Deze content wordt gratis ter beschikking gesteld aan de geïnterviewde, vakbladen, media, gemeenten en branche organisaties. Om meer dan energiepioniers te bereiken biedt het platform vooral ook interessante actualiteit, evenementen, aanbiedingen en vragen. Al deze content kan zeer eenvoudig en gratis gedeeld worden via buttons naar email, facebook en twitter (linkedin staat op de wensenlijst).

Verwacht resultaat: een groep aansprekende koplopers, communicatie en informatie inspireren anderen tot navolging.

Thema 7 Aanvullende externe financiering, verbeteren werking Energiefonds

Naast onze eigen programmamiddelen en het Energiefonds Overijssel willen wij veel meer gebruik maken van regelingen van het Rijk (Topsectorenbeleid via TKI's, Green Deals), van Europese operationele programma's als POP 3, Leader, EFRO, Interreg en de thematische fondsen als Horizon 2020. Ook willen wij extra financiering aantrekken van bijvoorbeeld Europese Investeringsbank, het Nationale Investeringsinstituut (i.o.) of particuliere fondsen en van nieuwe investeerders zoals verzekeringsmaatschappijen.
De beschikbare financiële regelingen willen we, conform de motie Van der Vegte cs, aan meer doelgroepen aanbieden, zoals aan sportverenigingen en energiecorporaties.

Het Energiefonds Overijssel is begin 2013 gestart en na 15 woningcorporaties (in juni 2013) zijn eind 2013 ook de eerste opwekkingsprojecten gefinancierd. Evaluatie van het Energiefonds is voorzien eind 2014.
Wij willen, enigszins vooruitlopend op de evaluatie, enkele mogelijkheden aangeven, die kunnen leiden tot een betere werking van het fonds.

- Verlaging van het minimale leenbedrag (nu 1 miljoen euro)
- Meer ruimte voor innovatieve projecten met een hoger risicoprofiel (mogelijk gebruik makend van Europese programma's) en voor maatschappelijk vastgoed.
- Aantrekken van externe financiering, met name om de ruimte voor woningcorporaties te vergroten.

Wij zullen deze mogelijkheden samen met Energiefonds Overijssel verkennen en bij de evaluatie eind 2014 daarop terug komen.

Verwacht resultaat:

- Ca. € 50 - 100 miljoen extra externe financiering voor projecten, met name voor woningcorporaties;
- Opties voor verbetering Energiefonds Overijssel en die meenemen bij de evaluatie van het fonds eind 2014**.**

Thema 8 Versterken verbindingen met andere provinciale programma's

Het sterker verbinden van verschillende opgaven, met name waar verschillende programma's dezelfde uitvoerders benaderen. Voor de jaren 2014/15 liggen met name kansen voor het verkennen en opzetten van gezamenlijke projecten en programma's bij:

1. Programma Wonen: koppelen van de doelen en instrumenten van de programma's wonen en de Overijsselse Aanpak voor energiebesparing bij woningen en daarbij de energiedoelen een plek geven in de processen tot vorming van de regionale woonvisies en te komen tot nieuwe woonafspraken per 1 januari 2016;
2. Uitvoeringsprogramma Regionale Economie:
   - het stroomlijnen van provinciaal beleid, provinciale loketten en het relatiemanagement met het MKB;
   - het aanjagen van de transitie van het landbouwbedrijfsleven naar betere benutting van grondstoffen, mineralen en energie (Agrofood, Biobased Economy);
   - een verkenning van de mogelijkheid van een regeling 'Asbest eraf, zonnepanelen erop' voor vitalisering van bedrijventerreinen;
   - aansluiting op het project Breedband;

3. Programma Overijssels Bestuur 20XX: gezamenlijk ondersteunen van lokale initiatieven, ook als ze betrekking hebben op meer dan energie alleen.

Verder is uitvoering van het programma Nieuwe Energie gebaat bij de Human Capital Agenda, dat bijdraagt aan opleiding van voldoende technici om energieprojecten uit te kunnen voeren. Tevens zijn er koppelingen met rijden op groen gas en elektrisch rijden, het programma voor de ondergrond (energieopslag), en de aanpak leegstand kantoren. Met Energielandschappen Overijssel willen wij ervaring opdoen op ruimtelijk inpassen van nieuwe energievraagstukken, zoals voor zonnevelden. Het beleidstraject Ruimtelijke sturing op duurzame energieopwekking verkent de mogelijkheden om vanuit het ruimtelijk beleid meer duurzame energie mogelijk te maken. Het programma Ondergrond biedt naast winning van warmte of koude (warmte-koude-opslag) en warmte uit geothermie ook kansen voor bijvoorbeeld energieopslag. Deze ervaringen kunnen een rol spelen bij de komende herziening van de Omgevingsvisie Overijssel in 2015 op het onderdeel energie.

Verwacht resultaat: Energie wordt als aspect meegewogen bij andere opgaven en programma's; ontwikkelen van enkele gezamenlijke projecten en programma's. Het halen van de energiedoelstelling wordt hierdoor versterkt.

Thema 9 Verdere verduurzaming van overheidsorganisaties

Het programma Nieuwe Energie vraagt inwoners en bedrijven om te investeren in energiebesparing en hernieuwbare energie. De kracht van onze oproep voor deze maatschappelijke opgave versterkt als wij zelf laten zien de boodschap serieus te nemen. De afgelopen jaren zijn hierin goede stappen gezet, bijvoorbeeld met zonnepanelen en warmte- en koudeopslag bij het provinciehuis en twee steunpunten, elektrische laadpalen op het parkeerterrein en duurzaamheid als afwegingscriterium bij aanbestedingen zoals van het taxivervoer. Daarnaast is een gefaseerde inbedding van green accounting gestart met een impactanalyse door middel van een tweejaarlijkse CO_2-footprint. Wij continueren deze ingezette koers en op basis van de goede ervaringen bij openbare verlichting willen wij met gemeenten en waterschappen kennis delen en afspraken maken over:

a. verdere energiebesparing bij gebouwen (van gemeentes, waterschappen en provincie);
b. vergroening van het energiegebruik;
c. meer bedrijfsvoertuigen die rijden en varen op hernieuwbare energie (LNG, groen gas of elektriciteit;
d. besparing van de zakelijke kilometers van medewerkers met eigen vervoer;
e. het benutten van vrijkomende biomassa uit natuur, landschap en bermonderhoud voor bio-energie;
f. duurzame aanbestedingen (o.a. in het OV).

In alle interne bedrijfsprocessen zoals inkoop, aanbesteding, eigen gebouw en wagenpark, maar ook bedrijfsprocessen waar decentrale overheden de regie voeren zoals onderhoud en beheer van natuur en wegen (en kanalen), openbaar vervoer, zal de afweging voor hernieuwbare energie een rol moeten spelen. In de fase van planvorming van andere overheidstaken zal energiebesparing en opwekking van hernieuwbare energie meegenomen moeten worden.

Verwacht resultaat: lager fossiel energiegebruik bij gebouwen van overheidsorganisaties en grotere geloofwaardigheid naar andere externe partners (bedrijven, inwoners).

Bijlage V

Beleid ten aanzien van bio-energie

1 Het aandeel van bio-energie bedraagt in 2014 ca. 90% van de totale hoeveelheid hernieuwbare energie in Overijssel en blijft ook de komende jaren de belangrijkste energievorm. Van de regionale biomassa is mestoverschot de grootste - en meest onbenutte - stroom en in theorie goed voor 27 petajoule opgewekte energie, van in totaal 29 petajoule energie uit alle biomassa[1]. Dit theoretische potentieel wordt thans niet eens benaderd met 7 mestvergisters in Overijssel. Er zijn veel plannen voor kleine monovergisters en voor enkele grotere vergisters. In theorie kan met puur mestvergisting (monovergisting) ca. 10 % van het totale gebruik aan stroom en warmte in Overijssel worden gedekt, met covergisting (waar naast mest ook andere biomassa gebruikt wordt) is de bijdrage nog veel groter. Vanwege de grote benodigde hoeveelheid cosubstraten en de hoge prijzen is dit echter niet realistisch.[2]

2 Door de hoge prijzen van cosubstraten is een zoektocht ontstaan naar geschikte goedkope (laagwaardige) biomassa en naar efficiëntie verbeteringen van de technieken. Covergisting is een optie als de exploitant beschikt over eigen biomassa en niet afhankelijk is van de markt. Bij grote mest(co)vergisters wordt schaalvoordeel bereikt, maar het grote aantal vervoerbewegingen dat nodig is voor aanvoer van mest (en cosubstraten) is een nadeel. Onze voorkeur gaat uit naar kleinschalige boerderijvergisters die hoofdzakelijk hun eigen mest verwerken. De productie van biogas per kuub mest is daar het grootst, omdat dagverse mest in de vergister gaat. Bovendien wordt diffuse emissie van het broeikasgas methaan vermeden.

3 Met de verruiming van het budget van de landelijke stimuleringsregeling voor duurzame energie (SDE+) en de verplichte mestverwerking vanuit de mestwetgeving stijgen de kansen voor mestvergisting de komende jaren. Kenmerkend bij met name vergistingsprojecten is de lastige rendabiliteit van een installatie (hoge kosten inkoop biomassa en afzet digestaat) en de financiering van de investering (terughoudendheid banken). Dat maakt verbeteringen in de technologie en efficiëntieverhoging noodzakelijk.

4 Te verwachten is dat biomassa een steeds bredere toepassing krijgt als grondstof: voor bulk chemicaliën en materialen, voedsel en voedermiddel, farmaceutische producten en fijne chemicaliën. Het biomassagebruik kent een cascadering waarbij het niet gaat om de keuze vóór biomaterialen *of* vóór bio-energie, maar om gelijktijdige inzet van biomassa voor zowel biomaterialen (grondstoffen) als bio-energie (reststromen). Hier ligt een sterke relatie met een zo goed, zuinig en hoogwaardig mogelijk gebruik van beschikbare grondstoffen en terugwinning van grondstoffen als basis voor een circulaire of biobased economie.

5 Dit is aanleiding om het biomassapotentieel dat beschikbaar is voor energiedoeleinden bij te stellen. Het biomassapotentieel met de *huidige* conversietechnieken bedraagt dan ongeveer nog een derde van het theoretische potentieel: circa 10 PJ[3]. Willen wij op termijn meer dan 10 PJ aan bio-energie opwekken, is innovatie nodig. Een goed voorbeeld is het bedrijf Empyro, dat in 2014 start met de bouw van een fabriek die pyrolyse-olie produceert. Deze innovatieve biobrandstof betekent een doorbraak in de energietransitie en zal ingezet worden bij de gasturbine van de Universiteit Twente en bij Campina Friesland in Gelderland. Bij de overige biomassastromen (rietafval, bermmaaisel, snoeihout en grassen) spelen vooral logistieke aspecten een rol. Met onze ondersteuning van pilots (zoals voor bermmaaisel, mobiele torrefactie en pyrolyse) hopen wij een doorbraak mogelijk te maken voor deze biomassastromen.

6 Toelichting duurzaamheideisen biomassa
Het maatschappelijke draagvlak voor bio-energie hangt af van de inzet van *duurzame* biomassa. Voor onze subsidieregelingen en het Energiefonds hebben wij duurzaamheideisen vastgesteld: biomassa moet voldoen aan de landelijke duurzaamheidcriteria van de richtlijn NTA 80 80. Het betreft in hoofdzaak biomassa van de zogenaamde 2e en 3e generatie, mest en reststromen waarvan de herkomst bekend is en geen andere toepassing meer mogelijk is. Voor energieprojecten die een beroep doen op het Energiefonds zijn de eisen nog verder aangescherpt door een afstandcriterium toe te voegen: minimaal 50% van de biomassa moet afkomstig zijn uit de regio (binnen een straal van 150 km), het overige deel mag uit de wijde regio komen. Ook mag het aandeel primaire landbouwgewassen maximaal 20% bedragen, mits zij afkomstig zijn van regionale oorsprong. Bij mestvergisting is dit vaak nog nodig voor een goede mix van de biomassa.

[1] Energieatlas Overijssel, CBS gegevens.
[2] Mest(co)vergisting en biogas/groen gas productie in Overijssel; Ervaringsproblemen, kansen en verbeterstrategieën, John Vos (BTG) en Kor Zwart (WUR/Alterra), 2013
[3] Evaluation of available biomass feedstock in Overijssel, UT, Evren Özcan, 2012.

Volgens de Commissie Corbey is duurzaamheid van biomassa een leerproces. De landelijke richtlijn NTA 80 80 wordt binnenkort herzien, waarbij ook naar duurzaamheideisen als Carbon Dept ('koolstofschuld'), indirect landgebruik, biodiversiteit en cascadering gekeken wordt. Het gehanteerde begrip 'voedselgewassen' is eigenlijk niet meer dekkend volgens de Commissie Corbey, omdat van een gewas nooit 100 % eetbaar is en nieuwe technologieën erin slagen om delen van een plant, die nu niet eetbaar zijn, om te zetten naar producten die wel eetbaar zijn. Treffender is dat biomassa voor energieopwekking niet ten koste mag gaan van 'voedselzekerheid' (beschikbaarheid en toegang tot gezond voedsel voor de langere termijn).
Houtachtige biomassa is schaars en in Nederland onvoldoende beschikbaar voor grootschalige inzet. Hiervoor is import nodig. Bij de CO_2-beoordeling van houtstromen volgens de huidige NTA-richtlijn wordt een relatief grote transportafstand meegenomen en deze valt gezien het milieueffect in het 'niet'. Voor geïmporteerd hout is het wel van belang dat het niet van illegale ontbossing komt en legaal is geproduceerd (garanties volgens Europese Houtverordening EU 995/2010). Via boscertificeringssystemen zoals FSC kan duurzaam bosbeheer geborgd worden.[4]

7 Gezien deze ontwikkelingen willen wij onderzoeken of wij de duurzaamheideisen voor biomassa moeten herzien voor alle projecten die wij ondersteunen. De voorkeur blijft uitgaan naar mest en biomassa ven 2e en 3e generatie (reststromen die niet meer hoogwaardiger kunnen worden toegepast als bijvoorbeeld grondstof, voedsel en diervoedergewas). Biomassa blijven wij toetsen aan de criteria voor duurzaamheid van de landelijke richtlijn NTA 8080, ook na herziening en mogelijke aanscherping van deze richtlijn. Voor houtachtige biomassa is de afstandeis van 150 km c.q. 350 km te beperkend gebleken voor grote projecten die bij het Energiefonds ondersteuning aanvragen. Deze zal worden vervangen door de eis dat het hout afkomstig moet zijn uit één van de 28 Europese landen, waar de legaliteit en het duurzame bosbeheer van de biomassaherkomst beoordeeld kan worden. Uitzonderingen daarop zijn met toestemming van het college mogelijk voor import van hout uit Noord Amerika, mits de herkomst uit duurzaam bosbeheer aangetoond wordt. Volgens de Omgevingsvisie subsidiëren wij geen projecten waar voedselgewassen bijgemengd worden. In de regelingen voor het Energiefonds is dit verbijzonderd tot maximaal 20% eerste generatie biomassa. Wij willen dit laten gelden voor alle provinciale financiële ondersteuning, zoals de tenderregeling.
Daarnaast willen wij onderzoeken of wij het aandeel eerste generatie biomassa zoals energiemaïs in de vergisters nog verder terug kunnen brengen dan 20%. Deze aanscherping is ingegeven doordat steeds meer bedrijven deze biomassastromen vervangen door laagwaardige en goedkopere stromen zoals bermmaaisel, lof en andere reststromen uit de landbouw en de agro-foodsector.

8 Nieuwe activiteiten op het gebied van bio-energie in 2014 en 2015 zijn:

- Financiering bio-energieprojecten vanuit het Energiefonds;
- Ondersteuning technische pilots (ook TKI en green deals) en projecten voor kennisverspreiding en inzet nieuwe technologieën;
- Lobby voor stimulerende wet- en regelgeving (digestaat, mestwetgeving, SDE+);
- Volledig beeld van het biomassa potentieel inclusief de reststromen uit de landbouw en de Voedsel- en genotmiddelensector;
- het koploperproject Bio-energiedorp starten;
- ondersteuning Open Innovatiecentrum Bio-energie;
- concrete norm voor een maximaal aandeel eerste generatie uit regelingen Energiefonds Overijssel ook toepassen op overige financiële regelingen;
- onderzoeken of de duurzaamheideisen voor eerste generatie biomassa scherper kunnen zijn voor alle ondersteunde projecten.

[4] Bron: www.corbey.nl